

Varpas išeina kas
antras mėnesis. Metinė
prekė su parsiuontimu:
Rusijoje (kuver-
tuose) 5 rubl.,
Prusuose 3 auks.,
Amerikoje ir kitur 4 auks.

VARPAS

Apgarsinimai Varpė,
ištisa eilutė smulkaus
rašto, kaštuoja
60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo dvimėnesinis laikraštis.

Redakcijos atsišaukimas.

Pernai pradžioje metų užkvietėme visas lietuviškas redakcijas ir spaustuves, idant susitaikytų priimti vieną, parankiausią alfabetą. Kadangi ant to užkvietimo atsiliepta, apskritai inant, prilankiai ir parodyta noras įvesti pasiulytą alfabetą, apgalint pamaži vietines kliutis, neprileidžiančias staigių permainų, tai mes to klausymo nė neatnaujinome. Dabar turime pridurti prie senesniųjų mus argumentų, kad pasiulytas „Varpo“ alfabetas yra valdžios pripažintas, kaipo atskiras *lotyniškai - lietuviškas* alfabetas (ne lotyniškai-lenkiškas, kaip valdžia vadino pirmiaus alfabetą su *sz cz* ir t. t.) ir kad, leidus Maskolijoje lietuvišką spaudą, tas alfabetas taps visiems priverstinu. Vienu žodžiu, vienodo alfabeto įvykdymą atliks gyvenimo sąlygos, nereikalaujamos jau tolesnių užkvietimų.

Laikydami alfabeto klausymą per išrištą, pradėkime vienyti rašyboje, ką galime atlikti, priimdami vieną gramatiką. Išleidome ir išsiuntinėjome visoms redakcijoms litografuotą „Gramatikėlę“ (tuo žygiu da ne užbaigtą) pagal „Varpo“ rašybą, kuri, rodosi, nepinkli ir paranki vartojimui. „Gram.“ sustatyta specialisto, tai-gi ištikima. Parašyta su akcentais, idant visų kraštų lietuviai vienai išartų žodžius, besimokindami gramatikos; vienok, rašant, akcentų statyti nereikia. Tuotarpu „Gram.“ litografuota, bet kada, vartojant ją, pasirodys reikalas kokių paaiškinimų, papildymų, ar sutrumpinimų, tai tada, viską išlyginę ir pataisę, duosime atspaudinti.

Nerint „Gram.“ vietomis parodo keleriopą tospat formos rašybą, tai mes laikysimės, kaip ikšiol prastesnėsės rašybos. Prz. *ja-ja* (J. s.), *tas-tas* (A. p.), *akis-akys* (N. p.), *mysų-musy* (G. p.) ir t. t. — mes rašysime: *ja, tas, akys, musy* ir t. t.

Pavedame „Gramatikėlę“ redakcijoms ir rašytojams. Kas su mumis, meldžiame į draugystę — greičiau susivienysime.

Pradedant nuo šio Nr. „Varpas“ paskiria vietą aukoms įtaisymui Paryžiuje ant ateinančios parodos skyriaus lietuviškos spaudos. Aukos bus garsinamos ir laikomos redakci-

joje iktol, kada parodos komitetas tikrai jų reikalaus.

Pasitikėdami, kad komitetas sąžiniškai išpildys savo pasižadėjimus ir nesuviliuos mūsų lukesties, skubinkime komitetui į pagelbą, nes laiko turime labai mažai

Vardan teisybės.

(Užbaiga.)

Toliau dar nurodysime keletą tokių klausymų. Žinoma, kuo ne visi darbai tokio centrališko komiteto (C. K.) eitu „nelegališku“ keliu (užraustu rusiškų tiesų), kaip „ėjo lygšiol visas gangreit mūsų tautiškas atgijimas. Idealai daugumo lietuvių siekia daug toliau, negu nurodo pirmi du klausymai. Bet atgavimas nuo valdžios spaudos ir pripažinimo mūsų kalbos — tai pirmiausi klausymai, kurie turi ir gali būti išrišti (prilankiai mums) dabartinėse sąlygose Maskolijos gyvenimo, nors išaugšto galima spręsti, kokia bus ta liet. „spauda“ po priežiūra mūsų mielų „aprupintųjų“, koks bus pripažinimas lietuviškos kalbos po priežiūra „nagaikos“. *Politiška laisvė* tai, be abejonės, butinai reikalinga sąlyga, idant Lietuvos gyvenimas žengtų pirmyn, idant pakiltų visos šakos mūsų gyvenimo. *Politiška laisvė* gal buti įgyta tiktai per politišką kovą, kurią jau gana senei pradėjo lietuviai vesti su valdžia. Gali buti ne social-demokratu, kad sutikti su šituo. Mes ne norime užmesti kovos už politišką laisvę mūsų organizacijai, nės 1. turėdama daug užduočių, ji nė vieną negalėtų pasisektinai išpildyti, 2. mes norime kuo daugiausiai žmonių pritraukti prie organizacijos, o daug žmonių nenori arba stačiai bijo kovos su valdžia už politišką laisvę, 3. jeigu bus įgytas minimališkas programos centrališkos organizacijos, tai jau bus ne mažu žingsniu prie politiškos laisvės. Bet kova už laisvę eis ir teip savo keliu.

3. Iš visur kyla balsai, kad sunku gauti lietuviškus laikraščius ir knygas, labiaus toliau nuo rubežiaus. Reikalinga organizacija pristatymo lietuviškų raštų į visokias Lietuvos vietas. Pirmi atskiri žingsniai jau padaryti — reikia juos vartyti toliau. Platimas literatūros per C. K. visai nebutų pra-

manytas, bet stačiai gyvenimo išsuktas. Skaitymų stačiai reikalauja mūsų tautiečiai, o gauti knygų gali tik retai už brangius pinigus. Tankiai koks plėšikas išlupa nuo skaitytojų didelius (palyginant) pinigus už kokią menką daiktą. Man žinomi atsitikimai, kad bernai mokėjo vien tik už perskaitymą numerio „Apžvalgos“ po 20 kapeikų. C. K. turėtų pristatyti knygas visur, kur tiktai jos reikalaujamos. Daug sykių kėlė pas mus šią klausymą ir pradėjo jau organizuoti platinimą literatūros (nusprenđimai susivažiavimų). Gal buti C. K., apie kurį čia kalbame, pasisektų galutinai įkūnyti organizotą platinimą literatūros. Apie patį kelią platinimo, suprantamas dalykas, laikraštyje rašyti negalima.

Dabar keli žodžiai apie pačią organizaciją. Prie šitos „močiutės“ ar „revolucijoniško komiteto“ — vadinkite, kaip norite — priguli lietuvių draugystės ir teip atskiri žmonės, kurie sutiks pildyti įstatymus; per susivažiavimą jie išrenka C. K. (centr. komit.); susivažiavimas išdirba statutą organizacijos ir C. K. Statutas turi būti aiškus, siaurai aprašytas, idant C. K. visai prilaikytų jo ir negalėtų priduoti savo darbams siaurai partvyiškos tendencijos. Kaip viena organizacija C. K. turi tvirtai prisilaikyti savo įstatymų, bet atskiri jo sąnariai gali būti visokių pakraipų; jiems reikia palikti tiesią nušaliai organizacijos vartyti savo siekius (nors partvyiškus), bet iš turto C. K. tuomet jis negali naudotis. Jeigu atsirastų žmonės, kurie užsiimtų vien tik reikalais C. K. (rasi toki ir bus), tai, žinoma, būtų dar geriau.

Daug prigulės nuo to, kaip žiūrės kunigai ant šito C. K. Jeigu jie prisidėtų, — įstatymai C. K. turėtų būti siauriau aprašyti, bet už tai organizacija turėtų daugiau spėkos, pasisektinai galėtų vartyti savo darbą. Mes nieko nenorime spręsti apie prigulėjimą kunigų prie C. K. Geriausiai, rods, būtų palaukti, kaip jie patys atsisauks ant šito užmanymo.

Toliau paduodame užmanymą statuto C. K.

I. Sąnariai ir surėdymas. Prie organizacijos prisideda liet. draugystės ir atskiri žmonės. Pats C. K. turi būti išrinktas per bendrą susivažiavimą. Kiek žmonių turi įeiti į C. K. ir kokios pareigos atskirų jo sąnarių, geriausiai gali nuspręsti susivažiavimas. C. K. turi duoti atskaitas susivažiavimui iš savo darbų; o iš nekurių darbų laikraščiuose. Smulkiausią šią dalį įstatymų turi išdirbti susivažiavimas, ir garsinti juos per spaudą negal. Mums svarbesnė yra antra dalis.

II. Pareigos C. K.

1. Platinimas liet. literatūros — svarbiausias praktiškas darbas C. K. Jis turi

rupintis apie pristatymą liet. literatūros į visas Lietuvos vietas, kur tiktai to reikalaujama. Įstatymai turi aiškiai nurodyti C. K., ar visas liet. knygas jis turi statyti pagal reikalavimą, ar išskyrus nekurias (ir kokias?) C. K. susinešdamas su susivažiavimais ir sąnariais organizacijos turi jieskoti atsakančias vietas, kur galėtų įtaisyti knygoms krautuves (žygunes). Kokiu būdu eis platinimas — reikia laikyti konspiratyviškai.

2. Spauda. C. K. turi rupintis apie organizavimą reikalavimų spaudos nuo gudų. Organizotas platinimas uždraustos literatūros bus jau svarbi priežastis išgavimui spaudos.

a) C. K. leidžia atsakančio turinio atsisaukimus prie inteligencijos ir žmonių, ir platina juos nelaukiant iš šalies reikalavimų.

b) Su pagalba organ. sąnarių jis organizuoja (kur galės) kolektyviškus prašymus apie leidimą spaudos (atsisaukimuose reikia nurodyti formą ir kelią, kuriuo turi eiti prašymai).

c) Rankraščius, kurie netiks spaudai užrubežyje, C. K. siunčia per nuošalinius žmones į cenzūros komitetą su atsakančiais prašymais.

3. Kalbos klausymas. C. K. aiškina žmonėms naudą ir reikalingumą lietuviškos kalbos pripažinimo (bažnyčiose, mokyklose, valščiuose, suduose, žygunėse ir tt., žodžiu, Lietuvos gyvenime), išleidžiant (ir platinant be stačių reikalavimų) brošiuras ir atsiliėpimus. Jeigu galės — rinkti parašus reikalaujančių liet. kalbos.

4. Organizacija turi aiškinti žmonėms ypato tiesas (ne politiškas). C. K. nelaukdamas reikalavimų (bet visur, kur galės) platina (ir išleidžia) knygeles ir brošiuras, aiškinančias lietuviams jų ypatiskas tiesas; nurodo, kaip ypata lietuvių vergauja prieš valdžią: po koku jungu yra jo sąžinė (tikėjimas), protas (rodyti, juog rusifikatorių mokyklos, skaitymai žmonėms, teatrai gudiški, arbatnyčios, tai viskas veda prie rusifikacijos...), ant galo pati ypata (kaip neteisingai varo lietuvius į kareivius ant Kaukazo, į Vladivostoką ir tt., kaip neteisingai priverčia lenktis prieš činovnikus...)

5. C. K. ui gal pavesti (redakciją ir) išleidimą serijų populiariškų *mokslo knygelių* pat-apsiėvietimui, jeigu to nepaimtų ant savės kokia kita draugystė. Nesenei perstatytojai kelių draugysčių nusprendė sutaisyti programą tokių populiariškų knygelių ir maž daug prisilaikant šito programo pradėdi leisti knygeles. Kiekviena iš tų draugysčių apsiėmė duoti ant to reikalo pinigus. Gal buti, neilgai trukus, pasirodys programos, jau išdirbtas.

Užtėm.: Jeigu giliau eitume į Lietuvos gyvenimą, tai jau rastume pažiūrų ir tendencijų nesutikimą. Jeigu būtų išpildomas tik augščiau išguldytas programos — tai jau būtų labai daug.

III. Turtas C. K.

1. Visi įeinantieji į organizaciją turi doriską pareigą remti visus darbus C. K. (jeigu jie neprieštariauja įstatymams) kaip savo darbu, teip ir pinigais.

2. C. K. turi mantą, susidedantį iš įnešimų draugysčių ir atskirų sąnarių (maž-daug iš augšto paskirtų), surinktų pinigų visokiais keliais (aukas per atsisaukimus, lioterijas . . . jeigu kartais pasisektų — tai „konfiskuotų“ nuo valdžios pinigų ir tt.); C. K. gali imti žinomą % iš redakcijos, už paimtas knygas.

Mes padavėme tikrai organizacijos idėją; susivaižavimas turi smulkiau ir aiškiau apdirbti statutą; jis turi nurodyti, kaip turi pasielgti C. K. varant kokį reikalą (kokuose dalykuose jis gali veikti tikrai susirinkęs prieš tai, o kokuose be susirinkimo ir tt. . . .) C. K. ui galima dar pavesti sušaukimą apskritų susirinkimų.

Viena iš lietuviškų draugysčių sutinka su projektu statuto C. K.; ir įvykus C. K. ji kiek galėdama prisidės prie jo prilaikymo darbais ir pinigais. —

Gerai būtų užmanymą organizacijos išleisti ant atskiro lapelio, idant ideja greičiau išsirptų ir prie C. K. sutvėrimo tikrai prisidėtų mūsų visuomenė.

Homo Novus (iš Žemaitijos).

→ Velinės. ←

(Tešimas.)

Scena VII.

Salionas Varšavoje.

Keli augšti valdininkai, keli didi literatai, kelios didelio tono damos, keli generolai ir štabaficerai: visi incognito prie stalelio geria arbatą. Arčiau durų keli jauni vyrai ir du senu lenku. Stovintieji karštai kalba. Draugystė prie stalelio kalba francuziškai, pas duris lenkiškai.

Pas duris.

Zenonas Niemojovski (Adolfui).

Tai ir pas jus, Lietuvoje, teippat?

Adolfas.

Pas mus biauriau, nės teka kraujas!

Niemojovski.

Kraujas?

Adolfas.

Bet ne ant mušio lauko, o tikrai Po budelio ranka, ir ne nuo kardo, O vien tik nuo botago ir lazdos.

(Kalba tyliau.)

Prie stalelio.

Grafas.

Tai sakote, kad balius buvęs diktas Ir aficerų buvę daug?

Francuzas.

O aš

Girdėjau, buvę tuščia, kaip bažnyčioj.

Dama.

Tai kur-gi, buvo pilna . . .

Grafas.

Ir puikus?

Dama.

Daug pasakot.

Kamerjunkeris.

Tarnai tikri gremėzdai,

Nė stiklo vyno, nė pastėto jug

Aš nemačiau: teip buvo užsikimšęs

Bufetas.

Dama I.

Salėje šokamoje

Tvarkos nė kokios, mindžiojo tik kojas,

Kaipo ant kokio rauto angliško.

Dama II.

Nėsa tai buvo paprastas tik vakars.

Šambelianas.

O, perprašau, tai balius užkviestas —

Turiu ikšiol da bilietus.

(Išsima užkvietai ir rodo; visi persitikrina.)

Dama I.

Tai da jug

Blogiau; ir grupos sumaišyta teip,

Ir tualetos, juogiai nė parėdų

Sulygint negalėjau.

Dama II.

Kaip tiktai

Iš Varšavos išėjo Novosilcov,

Tai nieks nemoka balių sutaisyti.

Nėsyk gražaus aš nemačiau da baliaus.

O jis kad sutaisys, tai budavo

Yr kas matyti.

(Girdėti, vyrai juokiasi.)

Dama I.

Juokkitės, kiek norit,

O reikalinga buvo Varšavai

Jo ypata.

Pas duris.

Vienas jaunųjų.

Cichovski jau paleistas! . . .

Adolfas.

Pažįstu aš Cichovskį. Pats buvau,

Išklausinėt ketindams ir musiškiams

Apreikšti Lietuvoj.

Zenonas Niemojovski.

Mes turime

Susiziniti ir laikyt vienybę,

Nės atsiskyre žusime visi.

(Kalba tyliau.)

Jauna dama (stovinti prie jų).
O kiek jįsai turėjo iškentėti:

(Kalba tarp savęs.)

Prie stalelio.

Generolas (literatui).

Skaityk, skaityki jau . . . nesiderėk.

Literatas.

Sunku atminti iš galvos.

Generolas.

Su savim

Nešiojiesi tolydžio . . . Apdarai

Ana, matyti, kyšo; damos nori

Išgirsti.

Literatas.

Damos? . . . literatės tai!

Daugiau francuziškų eilių jos moka,

Ne kaip aš pats.

Generolas (eina prie damų).

Tik nesijuokkite,

Mesdames.

Dama.

Skaitysit? . . . perprašau . . . aš moku

Kalbėti lenkiškai, bet lenkiškų

Eilių nesuprantu.

Generolas (aficierui).

Jug turi tiesą,

Nuobodžios mažumėlį.

(Rodydamas literatą.)

Tukstantyj

Eilių sėjimas žirnių apdainuota.

(Literatui)

Skaityki-gi. Jei nenorėsi tu,

Žiurėk —

(rodydamas kitą literatą)

Štai šitas laikraštiniškas savo

Išpleškįs mums eilės. Gražiai visiems

Klausytojams pasitarnautum sveikas.

Žiurėk, kaip siulosi, kaip šaiposi,

Kaip mirgčioja, jau atidarė lupas,

Kaip šlyžį stipusį ir atkreipė

Akis teip saldžias, kaip fyga.

Literatas (pats sau).

Išeina . . .

(Generolui)

Perilgos eilės, gerklei but sunku.

Generolas (aficierui).

Gerai, kad neskaitys, nės nusibostų.

Jauna dama (eidama nuo durų prie stalelio).

Baisus dalykas! . . . Paklauskite!

(Adolfui)

Papasakok Jų Mylistoms, kaip buvo

Su Cichovski'u.

Vyresnysis aficieras.

Cichovski liuosas jau?

Grafas.

Kalėjime sėdėjo šitiek metų . . .

Sambelianas.

Man rodėsi gulėjo kapuose.

(Pats sau)

Tokių daiktų klausyti pavojinga,

Išeiti pasakos viduryje

But negražu.

(Išeina.)

Grafas.

Paleistas jau? . . . tai dyvai.

Adolfas.

Nerado kaltės.

Ceremonijų ministras.

Kas-gi čia kaltes

Minėjo? Yr jug priežastys kitokios . . .

Kas buvo teip ilgai kalėjime,

Daug matė, daug girdėjo . . . O valdžia jug

Tur savo žiurą ir gilius siekius,

Kurie reik slėpti . . . Tai valdžios dalykas . . .

Ar paslaptis politiška . . . mintis

Gabinetinė . . . Jug visur teip dedas . . .

Beesti viešpatystės slėpiniai . . .

Tik tamista iš Lietuvos — a! šiteip! —

Tai tamista tebiesi. Jus, visi

Kaimiečiai, norit apie ciesorystę,

Kaip apie ukę, viską numanyt.

(Šypsosi.)

Kamerjunkeris.

Iš Lietuvos ir lenkiškai? . . . Žiurėkit . . .

Man rodės Lietuvoj maskoliai tik.

Aš Lietuvą, dievaž, mažiau pažįstu,

Ne kaip Kinus. *Constitutionel*

Jug apie lietuvius parašė syki,

Vienok kiti francuzų laikraščiai

Nė žodžio.

Mergina (Adolfui).

Pasakok: yra tai rimtas

Dalykas, tautiškas.

Senas lenkas.

Aš pažinau

Senuosius Cichovski'us; teisingi žmonės.

Jie iš Galicijos. O jų sunus,

Girdėjau, suimtas ir numarintas;

Man giminė! senei jo nemačiau . . .

O žmonės! o gadinės! Trys jau kartos

Prašoko, kaip mus pergaldėjimas

Kankina; mus tėvus kankino, šiandien

Kankina mus vaikus ir anukus!

Adolfas.

(Visi prisiartina ir klauso.)

Mažu da budamas, jį pažinojau.

Tuomet jis buvo jaunas da, gražus,

Smagus, linksmutis; kur tik pasirodė,

Juokais ir pasakoms nužadino

Visus ir budavo dvasia draugystės.

Labai vaikus mylėjo ir mane

Ne vienąkart pasimdavo ant kelių.

Vaikai vadino jį linksmu ponu.

Atsimenu jo plaukus; kiek tai kartų
 Į jo geltonus garbinius pirštus
 Įpyniau; pamenu akis: turėjo
 But linksmas ir nekaltas, nės kada
 Į mus žiūrėjo, pats lyg vaikas buvo;
 Jo akys traukė; bežiurėdami
 Ant jo, mes manėm, kad su mums vienmetis.
 Ketino tąsyk vesti: pamenu,
 Atnešdavo nuo savo mylimosios
 Mažiemsiais dovanų ir kviesdavo
 Mus ant vestuvių. O paskui nustojo
 Atlankęs mus ir buvo kalbama,
 Kad nežinia kur dingo, ar pabėgo
 Paspaptomis; valdžia surasti nor,
 Bet pėdsako neatitinka niekur.
 Paskiau šnekėjo, kad prigėrė jis;
 Policija, ant Vislos kranto skraistę.
 Jo radusi, tuoj pačiai nunešė
 Parodyti; pažino: jis pražuvo;
 Lavono neatrado. Tik dėlko
 Jis nusižudė? Klausinėjo žmonės,
 Gailėjosi, užmiršo pagalios.
 Dveji sukako metai.... Vieną naktį
 Gabeno kalinius iš klioštoriaus
 Į Belvederą. Tamsuma, lynoja....
 Ar tyčia, ar netyčia, nežinau,
 Procesijos tos ludininkas buvo:
 Gal Varšavos jaunų drašuolių viens,
 Kur kalinių vardus, vietas sužino.
 Ant ulyčių sarga, mieste tylu....
 Staiga iš užsienio pakilo balsas:
 Sakykit, kaliniai, kas per vieni?
 Vardų atsišaukė į kokį šimtą
 Tarp tų ir jojo vardas išgirsta
 Ir pačiai antrytojaus pasakyta.
 Žygiavo, rašė, meldė — vis perniek:
 Apart jo vardo neišgirdo nieko.
 Ir vėl kiauri trys metai perėjo
 Be ženko, be žinios. Bet sklido paskals
 Po Varšavą, kad gyvas jis, kad jį
 Kankina, kad nenor prisipažinti
 Ir nepasakė nieko da ikišiol;
 Kad daug naktų jam nedavė miegoti,
 Maitino silkėms, nedavė vandens;
 Kad opijumu girdė, siuntinėjo
 Visokias baidykles, kuteno jam
 Padus ir pažastes... Bet neužilgo
 Visi užmiršo: verkė tik pati.

Nepersenei nakties laiku ties durims
 Pačios namų girdėti skambina.
 Duris pravėrė, žiuri: aficieras
 Su žandarų ir kalinys... Jisai!
 Tuoj liepta duoti popieros ir plunksną,
 Pasirašyt, kad sugražintas gyvs
 Iš Belvedero. Parašą paėmę
 Ir pagrumoję: „jei išduotumei...“
 Neužbaigė; atėjo ir išėjo.
 Tai buvo jis... Aš bėgu pažiūrėt;

5

Bičiulis persergi: neik šiandien, rasi
 Ties vartais špiegą; kitądien einu:
 Ties durimis teipos-gi tyko šnipai;
 Išsirengiau už sanvaitės pas jį:
 Tada jis pats nepriėmė, apsirgo.

Anuo žygiu važiuojant sutikau...
 Man sakė, kad tai jis, nepažinau aš.
 Nutukęs, bet baisu toks nutukims:
 Jį išputė negeras valgis, oras
 Supuvęs; jo burna išpurtusi,
 Pageltus ir išblyškus: suraukšlėta
 Kakta; plaukai nuslinkę. Sveikas druts!
 Jis manęs nepažino, nenorėjo
 Kalbėt su manim; kas aš, pasakiau:
 I mane žiuri, nieko nenuvokdams.
 Kada jam priminiau mus pažinties
 Visokias smulkmenas, akis į mane
 Tik įsmeigė ir bandė... Vienoje
 Valandoje iš jo akių patyriau,
 Ką iškentė jisai dienos laiku,
 Ką permastė jis naktimis, nemigdams!...
 Nėsa tos akys baisią apvalką
 Turėjo; jų vyzdžiai panašus buvo
 Į stiklo trupinius, kurie languos
 Kalėjimų matyt, kur nudažyti
 Pilkai, kaip vortinklys, kur iš šalies
 Išrodo lyg orarykštė: matyti
 Juose kraujų rudis, juodi taškai
 Ir kibirkštys, vienok kiaurai juos peržvelgt
 Negalima: neteko jau giedros;
 Iš viršaus bet-gi pažymu, kad butą
 Patamsėse kur, žemėj, drėgnume...

Už mėnesio aš vėl einu; tikėjau,
 Apsizvalgys aplinkui, atsimis.
 Vienok tiek tukstančių dienų tardytas
 Ir tiek naktų kalbėjo su savim,
 Tiek metų kvotė kanciomis tironai
 Ir laikė sienos, turinčios ausis,
 O visas apginimas jo — tylėjims.
 Visa draugystė jo — šešėliai tik:
 Kad nepasisekė linksmamjam miestui
 Ilgų teip metų mokslo išdildyt
 Su mėnesiu. Špiegu jam rodės saulė,
 Diena išdaviku, namiškiai jo
 Sarga, o svečias priešiu. Ir atėjus
 Kam nors atsilankyti ir duris
 Suvarsčius, mano jis, kad štai ateina
 Tardyti; užsikreipia, paremia
 Ant rankos galvą, suomonę tarytum
 Ir proto išgalėjimą sutelkt
 Norėdams, lupas sukerta, kad žodžiai
 Nišlėktų patys sau, akis žemyn
 Nuleidžia, kad iš jųjū kartais špiegai
 Nįspėtų ko. Užklaustas, mano jis
 Kalėjime esąs, į kampą lenda
 Ir, puolęs, atkartoja vien žodžius:
 „Aš nieko nežinau, nepasakysiu.“

Tie žodžiai tapo jojo priežodžiu.
Ilgai prieš jį pati ir vaikas klupo,
Ik savo baimę jis nepergalės.

Jug mėgsta kaliniai nelaisvę savo
Apsakinėti: laukiau, kad jis pats
Geriausiai apsakys, iškels į aikštę
Išpo sargos ir žemės tas klotis
Ir savo ir visų didvyrių lenkų.
— Kadangi šioj gadyneį Lenkija
Gyva ir žydi žemės vien šešėliuos.
Jos klotys Sibire, tvirtumose,
Kalėjimuos — Ir ką jis man atsakė?
Kad apie tai, ką iškentėjęs yr,
Jis pats jau nieko nežinąs, užmiršo!!
Visa jo surašyta atmintis,
Kaip Herkuliano knygos, sutrandyjo
Po žemėms; kėlęs iš numirusių
Pats autorius skaityt iš jų nemoka.
Tik tarė: Pasiklausiu Viešpaties,
Jis pasakys, Jisai užrašė viską.
(Adolfas šluostosi ašaras. Visi ilgai tyli).

Jauna dama (literatui).

Dėlko nerašote tokių daiktų?

Grafas.

Tegul senuks Niemcevič tuo papuošia
Atminimus; girdėjau, kad jisai
Kuovvairiausius raštपालािकुस renka.

Literatas I.

Istorija!

Literatas II.

Baisi.

Kamerjunkeris.

Dievaž, puiki.

Literatas III.

Tokių daiktų jug klauso, bet ar skaito?
Ir vėl, kaip apie šios dienos klotis
Dainuot? Į vietą mytų, liudininkai . . .
Paskui, yra dailos šventa tiesa:
Poetai laukti tur, . . . ik . . . ik . . .

Vienas jaunujų.

Ikkol?

Kiek metų reikia laukt, ik naujas daiktas
Gaus cukrų, kaip fyga, susigulės,
Kaipo tabakas?

Literatas I.

Nėr tiesų jug aiškių.

Literatas II.

Bent kokį šimtą metų.

Literatas I.

Tai mažai!

Literatas III.

Nors vieną tukstantį, ar du . . .

Literatas IV.

Man rodos,

Kad čia visai nekenkia naujas daiktas:

Tik gaila, kad netautiškas, ne lenkų.
Tauta mus yr prasta sau ir vaiši,
Ji priepuolių baisių, smarkių nemėgsta:
Kad teip bernukų meilę apdainuot,
Pavėsi, kaiminę . . . Mat mes slavėnai
Tai mylime paveikslus kaimiškus.

Literatas I.

Tikiu aš, tamistai neteis į galvą
Rašyt eilėms, kad valgė kas silkes.
Poezijai blizgėjims reikalingas,
O jo nebus tenai, kur dvaro nēr.
Tik dvaras sprendžia apie grožį, garbę
O, žuva Lenkija! Mes Varšavoj
Neturim dvaro.

Ceremonijų mistras.

Dvaro nēr! . . . Stebėtis

Turiu: aš mistras ceremonijų!

Grafas (į ausį mistrui).

Kad vietininkui už mane partartum
Žodelį, tai pati manoji veik
Pirmiausia but kambarine tarņaite.

(garsiai)

Veltui, nės augštos vietos tai ne mums!
Aristokracija tiktai prie dvaro.

Kitas grafas (nesenei iškeltas iš miesčionių).
Aristokracija yr visada
Liuosybių parama; štai pažiurėkim
Didžioj Britanijojej.

(Prasideda politiškas ginčas; jaunuomenė išeina)
(už durų)

I jaunujų.

O tai lazdu!

Tai latrai!

A*** G.

Vagio, kartuvių jiems reikia!
Aš dvarą jiems parodyčiau!

N***

Vienok,

Ką mes pradėti galime, bičiuliai:
Tai štai koki tautos prysakyje!

Vysocki.

Sakyk: ant viršaus. Mus tauta tai lygiai
Kaip ta liava: viršuj šalta, kieta,
Sausa, bjauri; ugnies-gi vidurinė
Netšaldys šimtas metų . . . Spjaukime
Ant tos plutos, į gilumą nužengkim!
(Traukiasi).

Paslaptinis maskolių valdžios dokumentas.

(Tešimas.)

Lenkų jaunuomenė pasirenka pirmąjį kelią.
O tai turi pasekmę, kad jaunuomenė grįžta
namo iš užrubežio su didele neapykanta mus
maskoliškos tvarkos, o su persudyta nuo-
mone apie naudą gyvenimo liuosybės vakari-
nėse Europos viešpatystėse, ant galo visai

nesusipažinusi su sąlygomis produkcijos prigimtame krašte. Ne vienkartinai grįžta pas mus iš užrubežio tiesiog jau pilnai išstobulinti agitatoriai visokių revoliucijoniškų ir lenkiškai-patriotiškų judėjimų, kas tankiai patirta per politiškus tardymus.

Atsivadavimvi nuo šitų užrubežinio mokslo pusių, nenaudingų nė Valdžiai, nė visuomenei, būtų labai geistina *įkurti čia politechnikos institutą*. Labjausiai tinkančia tokia mokslo įtusiai vieta yra be abejo Varšava. (Teip).

..... Toliau, didelė stoka vidutinių ir žemesniųjų techniškių mokyklų . . . Teisybė, tą stoką šiek tiek papildo kelios privatiškos mokyklos. Bet ir tų per mažai Pagal mano nuomonę pavidimas to dalyko privatiškoms ypatoms būtų perdidelė rizika. (Žinoma). Da neatėjo laikas, kada Valdžia, visai užsitikėdama, galės atiduoti auginimą minių (net technišką) vietinei lenkų visuomenei. Mokyklą, jos visus pavidalus tam neramiam krašte, turi laikyti rankose po senovei, kiek galima, maskolių viešpatystės valdžia.

Nors jaučiama stoka t. v. vidutinių mokslo įtaisu, t. y. gimnazijų, progimnazijų, reališkų mokyklų, tai reikia atsiminti, kad šiandieninis persikimšimas tų gimnazijų (ypač Varšavoje) ir stoka vietos be abejo susimąžis, pakakinus reikalą įkurimo amatų mokyklų, o teipogi miestinių pagal įstatus 1887 metų . . .

Pats išguldymas tose gimnazijose gali pakakinti (jeigu apleisime visatinį mūsų vidutinėse mokyklose persunkinimą mokintinių kliaisiškomis kalbomis). Vienintelė lenkiška kalba tame dalyke išskiriama

Prisiziūrėjus į smulkmenas mokinimo lenkiškos kalbos, tiesiog puola į akis kokis tai sistematiškas niekinimas jos, juogiai net neturint parodyto programo išguldymui visoje mokslo apygardoje nevalia vartoti nė kokio kito rankvedžio, kaip tiktai du, sustatytu teip gremėždiškai, kad visišką jų nenaudą mato kiekvienas, net neįsigilinęs į metodikos tiesas. Tuotarpu sunku prisileisti mintį, kad lenkai tėvai sutiktų su tokiu apleidimu išguldymo vaikams prigimtos kalbos ir neįieškotų kitokio kelio aprūpinimui prigimto, visai teisingo reikalo, pakelti išguldymą vaikams tos kalbos iki išgalimo tobulumo. Taigi mokinimas lenkiškos kalbos atliekamas už mokyklos sienų; jos mokintojais paprastai buna žmonės, neturintieji reikalaujamo apšvietimo tiesų, žmonės nevisada ištikimi politiška. Prie tokių sąlygų valdžios mokyklai labai svarbu pagerinti programą išguldymų

lenkiškos kalbos vidutinėse mokslo įtaisuose. Tokiu būdu būtų nustumtas reikalas griebtis namieje prie pašalinių mokintojų, kurie tankiai pakasa pamatus triobos, statomos su pagalba viešpatystės mokyklų, su tokiu dideliu trusu ir tokiais pinigais. Apart to, pagerinus išguldymą lenkiškos kalbos mokyklose, išnyktų viena iš viršiausių priežasčių to disonanso tarp mokyklos ir šeimos, kuris užtraukia čia daug baisesnes pasekmes, ne kaip Maskolijos gilumoje. Maskolijos gilumoje yra neapykanta dabartinės mokyklos, bet nėra to atkaklaus neužkentimo, neužsitikėjimo ir paniekinimo jos, ką aiškiai galima patėmyti Lenkų karalystėje.

Pereidamas prie žemesniųjų mokyklų kaimuose ir miestuose, turiu pažyminti liudną dalyką, kad ir pagal skaitlių ir pagal vargingą jų įtaisyją užsiliko jos toli užpakalyje pradedamųjų mokyklų vidurinėse Maskolijos gubernijose, ypač ten, kur užvesta zemstvos Vienok negaliu aplenkti tų svarbių vietinės liaudies mokyklose ypatybių, kurios užtraukia teisingą rustybę vietinių gyventojų ir atima mokyklai prasmę galingo įrankio tobulinimui liaudies.

1. Žemesnėse mokyklose beveik visai nėra kunigo išguldymui tikėjimo. Mokinimas tikėjimo katalikų vaikų pavestas mokintojams svietiškiems. Toks dalykų stovis, nenatūrališkas ir ant pirmo užmetimo akies visai nesuprantamas, įvyko ypač po įtekme pažvilgio, iki naujausių laikų viešpataujančio vietiniame mokyklų skyriuje, buk kunigas kaipo mokintojas galis buti tiktai pragaištingu, ir dėlto reikia jis nuo mokyklos atstumti. Tam siekiui užmanyta visa eilė įrankių, kuriuos — reikia pripažinti — mielai priėmė net vyskupai, nenorėjusieji pirmiau leisti kunigų į mokyklą, kur jo veiklumas negalėjo prasilenkti kontrolės. Bet fanatikai paminėtos nuomonės šiame dalyke didei suklydo, užmiršdami, kad kunigas už mokyklos sienų gali padaryti pragaištį didesnę, ne kaip mokykloje. Paliekant jau šalyje tolydinį susiejimą su parapijonimis, duodantį jam įtekme ant žmonių nuomonės — tarp kito ko — ir vaikų, tai net bažnyčios sienose ta įtekme neaprobežiuota. Atliekama tai tikrai paveiksle „katechizacijos“ t. y. prirengimo vaikų prie pirmosios išpažinties, renkant kunigui vaikus į bažnyčią ir mokinant dogmatų Rymo-katalikiško tikėjimo. Kągi jis išguldo savo nepilnamečiams klausytojams, pasilieka slėpiniu. Vienok, pasergint apskritą katalikų dvasiškijs pasielgimą, galima su didesne ar mažesne teisybe atminti, kokius grūdus kunigas stengiasi pasėti tose jaunose, jautriose širdyse. Dėlto-gi reikia visomis pajiegomis stengtis įtraukti kuniga

į mokyklą, o tokiu budu kiek išgalint malšinti paslaptinę jo propagandą.

2. Da blogiau, ne kaip vidutinėse įtaise, pastatyta išguldymai lenkiškos kalbos liaudies mokykloje apygardose su gyventojais grynais lenkais. Bet jeigu gimnazijų mokintiniai, vaikai turtingesniųjų, sulyginus, tėvų, gali šiek tiek papildyti tą mokslą namieje, tai vaikai valščionių ir neturtingų miesčionių negali to padaryti. Ar teisingas toks pasielgimas valdžios, laikančios jug ikšiol monopolį apšvietimo liaudies? Teprileista bus man pabejoti. Prie to sąlyga šita tiktai didina vietinių gyventojų nenorą siųsti savo vaikus į mokyklą: sunku reikalauti, kad prastas žmogus suprastų vertybę mokymo viešpatystės liežuvio, stelbiant jo prigimtąjį liežuvį. Ant galo niekinimas lenkiškos kalbos, kaipo dalyko mokymui, pakiša visokiems agitatoriams progą nurodyti tą faktą, kaipo geriausia liudyjimą Valdžios truso tam kraštui sumaskolinti.

Einant prie parodymo pakraipos, kurioje vedama mokyklos Lenkų Karalystėje, reikia pirmiausiai paženklinėti, kad tame dalyke matyti tula, labai svarbi atmaina. Pirmieji to prajovo žymiai apsiरेiškė pradžioje pereitų metų, įvykius apsimainymų ypatų Varšavos mokslo skyriuje. Naujas apygardos kuratorius atėjo su kitais pažvilgiais ant dvasios, kurios viešpatavimą užtikio visose vietinėse mokslo įtaise, pradendant nuo universiteto ir baigiant liaudinėmis mokyklomis. Štai ką sako General-Feldmaršalas Hurko memorijale, paklotame po kojomis Tėvo Jusų Ciesoriškos Mylistos 1890 m:

„Valdžios mokyklose Karalystėje apseina su lenkų vaiku ne tik ką be širdies, bet tiesiog su neapykanta; išmėtinėja jam lenkišką kilimą, žeidžia jo tautiškus jausmus, su paniekinimu žiuri ant jo tikėjimo, o jo tėvų kalbą stato išguldyme užpakalyje svetimų kalbų — francuziškos ir vokiškos. Sugrižęs namo vaikas pasakoja tėvams, jau ir taip neatsižyminantiems meile maskolių tautos, apie skriaudas patirtas mokykloje, apie mylavimą joje maskolių vaikų, o tai neužginamas daktas, kad mokyklos valdžia reikalauja nuo lenkų vaikų geresnio pažinimo maskoliškos kalbos ir jos gramatikos, ne kaip nuo vaikų-maskolių. Toks beširdingas pasielgimas su vaiku, žinoma, priveda prie pasekmių suvisai priešingų toms, kurių Valdžia laukė nuo mokyklų; jis neišdirba vaikuose meilės Maskolijos, bet, priešingai, priverčia juos nuo mažų dienų neapkęsti visko, kas maskoliška, kas geriausiame jų gyvenimo tarpe suteikė jiems

tiesk nereikalingų skriaudų, išspaudė tiek gailių ašarų...“

Į vietą šitos sistemos, per 17 metų pripažintos už pedagogišką šauksmą, atkeltas pernai apygardos kuratorius stengiasi įskiepyti priklausantiems jam mokintojams humanitarišką, širdingą pasielgimą su lenkų vaikais, lygiai kaip su vaikais maskolių, o teipgi jausmą lygaus pagerbimo jų tikėjimo ir tautystės.... Aš pritariu... gal pasiseks sutverti tame krašte naują valdžios mokyklą, tvirtą savo vidaus doriška galybe, o ne semiančią savo pajiegas vien iš silpnybės mokintinių ir jų tėvų. Tikrai tokia mokykla gali ateityje tapti žiedu, jungiančiu lenkų pakraščius su pamatiniu maskolių viešpatystės viduriu. (Visai teisinga.) (Toliau tęsis.)

Paveikslai.

(Tęsimas.)

Pamačiusi tokią tvarką, Katrei šiurpulys perėjo par strėnas, net plaukai sučiūško. Vienok nenuleido rankų; išvarinėjo visus gyvulius, įstatė šėip teip duris, užkamšė su skarmalais išdaužytus lango stiklus, kad teip vėjas nepustų, atrinko indus, sustatinėjo į kerčias, sugriebusi šluotražį, vėtyklę užniko valytis, kaip beįmanydama aslą sausinti. Žvilgtelėjo neįjucioms į lubas: vieni vortinkliai. Neįskentusi perbraukė su šluota porą brukių per siją. Pabudo motina, pakėlusį galvą, pusmirksoms žvalgydamosi prašneko:

— Na, padėk Dieve! nauja gospadinė atsirado, ar seną paprotį varai? Šlavinėtis, čia to nereikia. Jei purvą nebraidysi, duonos neėsi. Pagaliau, šiandien ar tai gražu, pirm keltuvių pašokti?! Turbut muzikantams stumens neturi. Mat vyrą vieną palikusi parakurei valytis; kas čia tavęs prašė?

Ant tokio motinos pasveikinimo liudnai nusišypsojo Katrė ir gražiai tarė:

— Dovanok, mamunėle, už mano atsikėlimą netikrame laike, bet aš nekalta, begalo sušalau, nebenugulėjau, ėjau įieškoti šilumos ir vyro, nės nežinau, kur jisai dingo, o čia žiuriu, juog ir triboje jo nėra. Šilumos teipogi nerandu, duris iškeltas radau, visur šalta, šlapia, vėjas.... Ir tamstos teippat vargiai miegojot, be jokio pailsio, kaip ir aš. Noriu apsivalyti maž daug; pakursiu pečių ir apsišildysime visi.

— Kas-gi kaltas?! — murmėjo motina — vakar vakarą išlėkei viena gulti, o tas miegalius, kur norint, užkirmėjo. Nebarstyk tų smilčių teip storai: dulkės begalo, kaip pradės šokti.

— Ar iš purvyno dulkės! — juokėsi Katrė — verčiau, mama, sakyk, juog purvą didesnį išmįs.

— Ginčytis, mat, moki! — prašneko tėvas ropšdamas iš lovos — pirmą rytą nori mus paveikti. Kaip ligi šiol, taip ir dabar mokės motina gaspadinanti ir be tokios ponios.

Katrė nemitusi spudino laukan. Priešinėje išgirdo knarkimą miegančių; pralenkusi duris net nustebė: jos vyras bemiegęs kaip slugtyis lovoje, kaip kiaulių mige, greta su piemeniu, kuris, Jono spaudžiamas prie sienos, spyrėsi atgal su naginėtomis, purvinoms ligi kelių kojoms. Per tai suvoliojo, supurvino visą šoną jo išeiginių drabužių, Katrės pasiudintų iš gražaus ir brangaus audinio, jos pačios darbo. Suskudo jos širdis ne tiek iš gailėsčių drabužių, kaip iš apmaudo, juog nėra kaip negalėjo vyro prižadinti. Sautia, judina, glamžo kone verkdama, o jis miega, knarkia kaip dvėsdamas. Išgirdo motina Katrės balsą, įpuolė į triobą, užmetė akį, jau viską permanė.

— Tokia vikri stateisi — tarė į marčią — o žlembi dėl niekų. Nesumanai ką padaryti. O teip! — pagriebusi už čiupros piemenuką sviedė iš lovos į aslą šaukdama — tu, rupužoke, nusiauk kojas kitą sykį! O Jonuko neдрaskyk pasistojusi, kaip pramigs ir atsikels, ne dabar laikas tau lementuoti, vakare buvo neužsisklęsti klėtyje. — Persigando begalo Katrė iš tokio nemielaiširdingo motinos apsiėjimo. Nė galo jos kalbos negirdėjo per gailėsčių to piemenėlio, verkiančio iš skausmo ir drebančio iš išgascio. Motina tuotarpu užsiundė muzikantus. Tie susigrovė su muzikoms griežė maršus keltuvėms jaunųjų. Nors trenkė ir garsiai rėžė, vienok Jono niekaip nepribudino; jisai, rodės, norįs pritarti savo knarkimui. Katrė atnešė stuomenis, dovanų muzikantams, patiesė savo staltieses ant stalo.

Kilo iš šiaudų vestuviniųkai, rinkosi kaimynai, juokėsi, tyčiojosi iš kits kito nakvynės.

Katrė apkrovė stalus savo parvežtais pyragais, varškėmis, apstatė buteliais, ragino svečius ir tėvus kartu. Tėvas išvydęs degtinę, nėmaž nesiragino. Motina spyrėsi dar kaip ožka, bet išmankusi porą stiklelių labai įplepo, kiekvienam atskirai pasakojo tą patį: kaip marti vakar vakarą pasislėpusi nuo vyro išlėkė gulti ir užsisklendė klėtyje, nebeleido nieko. Jonukas, vargšas, baldėsi, braižėsi apie duris, niekaip neišprašė prie jos gulti. Iš to apmaudo ir dabar triboj tebemiega. Bobos juokėsi, klegėjo, dyvagojos; kitos šypsojosi tiktai, kitos galvas tik kinknojo, bet nė viena žodelio neužtarė už Katrę.

Beviešint, bešokant neprailgo laikas. Netikėtai dar atžvangėjo, atbarškėjo jaunosios pasekėjai: broliai, gentys ir svočia su vyru. Prasiđzingu Katrę, sulaukusi savųjų. Susodino, vaišino kuo beįsgalėdama. Tėvas gerai jau užmaukęs, šaukojo, sklaidėsi, girdamas

savo žemę — aukso obuolį, savo sunų — vyrą iš stuomens ir iš liemens, gailinosi pliką marčią, nevertą jo sunaus tegavęs. Svočios vyras, teip-gi jau įkaitęs, ginčyjosi ir gynė savo pusę, o tyčiojosi iš jo pamatų, po kuriuos šunes lenda, iš stogų dangumi dengtų, iš rumo — be langų, be durų. Iš pradžios juokais, o paskui ištiesų išsibarė, špygoms išsibarė, ką tik nepriėjo ligi peštynių. Tėvas kumščius mušdamas į stalą rėkavo:

— Mano dvaras, mano geras, o nekvietiams svečiams nėra vaišių! kam nepatinka — laukan! kaip aš liepsiu, taip ir bus! —

Per tokį zvaidą sumišo visos vestuvės, kiekvienas tik žvalgėsi, kaip išsprukti namo. Anos pusės vestuviniųkai išbruzdėjo atgal, teippat ir kaimynai, po kits kito spudino laukan. Motina apsimetusi girėiu susirangė lovoje, tarytum nieko neįuntanti. Katrė išsigandusi drebėjo kerčioje. Tėvas per savo iniršimą nė juste nepajuto, kaip svečių maža teliko. Ėmė prie visų kabinėtis: prie muzikantų, marčios, prie motinos, žadėdamas visus išperti. Ant jų laimės atsiropstė Jonas iš miego, išgirdęs tėvą rėkaujant po triobą, duris tebeverdamas jau sušuko:

— Tai-gi, tai-gi, kaip-gis! to dar betruko! nieks dar čia negirdėjo tavo gerklės! nežinai gulti prisispogęs, ne zvaidą kelti!

— Je, je! kaip tau nieks daugiau nerupi, tik gulėti ir kirmyti per dienas naktis! — lengvesniu jau balsu ginčyjosi tėvas — tau berods nieks nerupi už mano galvos, išsimiegojęs, duonos išiedęs užsimanei vesti. Dar tokią plikę parvedei už poniją ant mano žemės. Nė vilkis, neduosiu ant jūsų valios, bet kaip aš liepsiu, taip tur buti! — ir vėl smarkiai trenkė su koja į purvyną.

— Tai-gi, tai-gi, kaip-gis! kas čia tavęs bijo? Bene aš užsimaniau vesti? Karte man pačią užkorei, nės pinigų tau baisiai prireikė, nebeapsikopei skolą. Bepigu dabar tau gdranti, kad jau atsikratei nuo žydų per mane.

— Bene man pinigų reikėjo? jug tu dėl savęs žemę išpirkai! Užtai, vaike, dabar mokinis gyventi! sek mano pėdas, jei nori pragyventi: valdyk bobas, nesiduok už nosies vadžioti.

Katrės brolis, kuris dar čia tebešurmuliavo, sušuko asloje:

— Sudievu, tėtusi! dėkui, juog patyriau, kokis buvo Jono vedimas! O tu, svaini, užlaikyk pačią kaip reikiant, nės už jos laime tu atsakysi, nės paėmei keturis šimtus ir dalį! — tai sakydamas pagrumojo su stirnakuju jiems į nosį.

— Tai-gi tai-gi, kaip-gis! man, mat, nepakelti!

* * *

Kokia pradžia, toks ir galas. Teip ir Driežo Katrei: kokios vestuvės, tokia ir laimė. Tėvams neįtiko nėkuo. Ką tik Katrė darė, vis peiktinai; vaikščiojo ar sėdėjo, šnekėjo ar tylėjo, juokėsi ar verkė, darbavosi ar gulėjo, vis negerai ir negerai. Tėvas kitaip jos nevadino kaip tik šavalka, plike, ne tokias Jonas bestovįs. Motina visaip meluodama įdavinėjo marčią vyrams, per tai džiaugėsi nugręžusi nuo savęs tėvo keiksmą, nės per jos liežuvių kalčia kliuvo Katrei.

Išaušo jau pavasaris; po vakarykščio lietaus nušvito visa padangė. Saulelė kaitino, gavinio ir šildė žemelę, ką-tik išsiluosavusią iš šalto kalinio kietos žiemos; šalčio, suspausta, sniego prislėgta, atitolinta nuo saulės kentėjo ilgus laikus sustingusi ir apmirusi. Šiandien tarytum juokėsi linksmai budinama atsigręžusios saulelės, sušilusi jos įkaitoje, net garuoja žemelę kvėpuodama iš vidurių paskutinį pašalą. Vėjalis, pranokdamas saulelės spindulius, šiltai pūkšnojo, skubindamas džiovinti purvuota jos paviršių. Sniegas, kur ne kur dar pasislėpęs, baltuoja patvoryje, bet pabugęs šviesos traukiasi, nyksta, tįsta, šila ir tirpsta persimainydamas į vandenį, graužia sau vinguriuotus takelius, tvįsta pakalniui į upelį, iš paskubos net apsiputojęs. Miškai papuro ir papilkavo pumpurais. Paukšteliai, kiekvienas kitokiu balsu, gieda savo giesmę, garbina pavasario aušrą. Sumišę balsai teterinų bildėsi, vėverselių čyrvavimo, varlių kurkimo, vabalų brįzgimo, pasklidęs ore atbalsys padaro nepermanomą užimą, begalo meilų širdžiai, o malonų ausiai. Vadovas didelio pulkelio, stambus žąsinėlis, klykdamas partraukė iš pietų; žino gerai kelią, veda paskui savęs nemažą būrelį, parsiskyrusį į dvi ilgi karti, nutraukė, nuklegėjo stačiai į šiaurę. Baltos gulbelės šniokštuoja sparnais viršum pušyno, pailsusios iš tolymos kelionės sunkiai mojuoja sparnais garsiai tutuodamos jieško vietos, kur galėtų nusileisti. Kas-žin-kur toliau už miško, sukrukė gervės. Ančių, — tai begalinės minios užpludo, kvarkinasi, plėkinasi po sartes tokiomis buriomis pakilusios kaip debesiais laksto. Stybrakojis gandrąs, stypinėdamas po laukus, renka šapus; prisikandęs pilną snapą, kilsta į lizdą, ten užsiversdamas galvą, klegena, sparnais pasisklaidydamas, gyniojasi nuo priešininkų, langojančių aplinkui. Žvirbleliai — kanaplesėliai linksmai čirškia apie gandrąlįzdį. Ledspira, sokinėdama paprudėje, linguoja uodegele.

Kutvailiškių sodos rugių laukas kaip žalia gelumbe apsidengė. Po sodą teipo-gi, kas gyvas galįs, juda, plasta, kiekvienas ypatingai nurodo džiaugsmą, sulaukęs linksmo pavasario. Margi balandėliai, buriomis pasilangodami, nuo

stogo ligi stogo skrajoja. Gaidys, išsivedęs vištų būrį ant skiedryno, pasikraipydamas raudoną skiauturę garsiai gieda. Širvas žąsinėlis kiuto ant vienos kojos netoli prieančio, galvelę pakreipęs klausosi, bene cypčioja žaseliai ląstoje. Rainys katinas, pašokęs ant malkų, šerį paputęs, uodegą pastatė prieš Rudį, o tas, lakstydamas aplinkui, cypdamas, pasikaukdamas loja.

Vaikų visus burius ant pamato išperėjo saulelė: sustyrę, susimurinę gniaužo drėgnas smilteles; didesnieji jau basi, raudonoms nosimis ir kojomis, po ulyčią važinėja ratukus, džiaugdami kiti kitam plepa:

— Mamutė, daug, daug kiaušių rytoj dažys, visą puodą su kaupu! o jusų ar daug vištos pridėjo? mušime per Velykas.

— Įj mus dažys jaudonai, as nemasiu, jitinėsiu.

— O aš tavo takšt! ir sudaužau.

— Aš mamytei pasakysiu — čirpė ko ne verkdamas.

Vyrai ant skiedryno, nors kepurės dar žieminės ir pirštinės lupočės, bet kailinius ant tvoros pasimete, vienmarškiniai mietus tašė. Kiti kumelę išispraudęs į žambri bando paarėti daržą. Merginos jau vandens kibirą pasistačiusios, tykojo perlieti artoją, kad jo kumelė būtų riebesnė. Kitur šeiminkas grėbstinėjo, valėsi kiemelį ir apie diendaržį, parėjęs iš lauko avims, skaitė ėrelius rodydamas pirštą, pagal nosį pasikėlęs. Kitam kampe, prie kruvos rąstų ir užtiestos statyti jautos, buris vyrų truliavo, baldėsi. Kažikas, Žilius parsiundė būrį kiaušių iš rugių, ir priėjęs prie vyrų užniko bartis.

(Toliaus tęsis.)

Iš statistikos Suvalkų gub.

Žemės plotas. Pagal administracijos peržvalgą 1892 m. visa Suvalkų gubernija užima 1089595 desiatinų ir 2354 ketvirtainių sieksnių. Tame skaitliuje yra dirbamos žemės 521973 des. ir 1350 ketv. sieksnių, pievų 139137 desiatinų ir 3194 ketvirtainių, sieksnių, girių 248698 des. ir 1960 k. s., ganyklų 79564 des. ir 210 k. s., sodybų 25302 des. ir 300 k. s., ežerų ir upių 27955 des. ir 810 k. s., smiltynų, kelių ir kitokių nenaudingų plotų 46963 des. ir 1080 k. s. Dirbamos žemės daugiausiai yra Naumieščio pav. (85241 des. 120 k. s.), Marijampolės pav. (82158 des. 2100 k. s.) ir Vilkaviškio pav. (74929 des. 90 k. s.); kviečių žemės daugiausiai yra Naumieščio (14481 des. 1710 k. s.), Vilkaviškio (11923 des. 750 k. s.) ir Kalvarijos pav. (11565 des. 1410 k. s.); girių daugiausiai yra Augustavo (65893 des. 1590 k. s.), Seinų (60401 des. 480 k. s.) ir Ma-

rijampolės pav. (54842 des. 1500 k. s.);¹ pievų daugiausiai yra Marijampolės (24952 des. 1440 k. s.) ir Naumiesčio pav. (21313 des. 1380 k. s.).

Iš minėto ploto Suvalkų gub. pagal apskaitymą atmintinės knygos Suvalkų gub. 1898 m. valdžiai priguli 206482,7 des. girių ir 10760 des. 1062 k. s. (193 ežerai ir upės). Tokiu būdu valdžiai priguli veik visos girios ir daugumas ežerų. 1897 m. valdžia pardavė medžių už 853203 rub. 13 kap. ir turėjo gryno pelno 783181 rub. 85 kap. Ežerus valdžia tankiausiai parsamdo. Iš parsamdytų ežerų 1897 m. valdžia gavo 14494 rublių 44 kap.¹⁾

Gyventojai. Pagal administracijos peržvalgą 1894 m. Suvalkų gubernijoje buvo 665795 vietinių gyventojų (682987 drauge su ne vietiniais). Gyventojai dalinasi pagal kilimą, tautystę ir tikėjimą

a) pagal kilimą:

Kaimiečių — ukininkų	58,34%
Kaimiečių — darbininkų	21,34%
Mieščių	11,81%
Atliekamų prastų kareivių	4,66%
Miesto ukininkų	2,39%
Bajorų	0,55%
Svetimšalių	0,34%
Činovnikų	0,28%
Pirklių	0,24%
Dvasiškujų	0,05%

b) pagal tautystę:

Lietuvių ²⁾	52,18%
Lenkų	22,67%
Žydų	15,99%
Vokiečių	5,31%
Maskolių	3,79%
Kitų tautyščių	0,06%

c) pagal tikėjimą:

Katalikų	73,35%
Žydų	15,99%
Evangelikų	6,83%
Pravoslavų	2,73%
Raskolnikų	0,92%
Jednoviečių	0,15%
Magometonų	0,03%

Pramonė. Svarbiausiu šaltiniu išmitimo yra žemdirbystė. Derlingiausia žemė yra Naumiesčio, Vilkaviškio, Marijampolės ir Kalvarijos paviečiuose, kur javų išteklius buna pardudamas. Kiti paviečiai neištenka savo duonos ir turi prisipirkti. Jeigu skaityti,

¹⁾ Malonu būtų žinot, kiek prigul valdžiai laukų ir majoratų Suvalkų gubernijoje, kiek lauko valdo dvarponiai, kiek valščionys, mieščionys.

²⁾ Pietinė dalis Suv. gub. (veik 1/3 gub.) — Augustavo, Suvalkų ir dalis Seinų pav. — apgyventa mozurų.

kad ant kiekvieno gyventojaus reikia kas mets po četvert (= 64 gorčiai) žiemkenčių javų ir po 64 gorčius vasarinių javų, tai pasirodys, kad 1894 m.:

m. Suvalkai pritruko 17568 četv. žiemk. ir 19741 četv. vasar.

Suvalkų pav. pritruko 21041 četv. žiemk. ir 20520 četv. vasar.

Seinų pav. pritruko 11200 četv. žiemk. ir 9268 četv. vasar.

Augustavo pav. pritruko 8983 četv. žiemk. ir 15747 četv. vasar.

Bet užderėjimas kitų paviečių pridengė šitą neprieklišką ir da liko gubernijoje viršaus 98699 četv. žiemk. ir 47827 četv. vasarinių javų.

Šieno teip-gi užtenka. 1894 m. gauta buvo šieno 1470142 pudai daugiau, ne kaip reikėjo. Šieno pritruko tik Seinų paviečiui (= 115023 pud.)

Greta su žemdirbyste eina gyvulių auginimas. Atmintinė knyga Suvalkų gub. parodo, kad 1897 m. Suvalkų gubernijoje buvo 109380 arklių, 137037 raguočių didesnių, 456653 smulkių gyvulių (avių, ožkų, kiaulių). Auginami yra teip-gi paukščiai, o ypatingai žąsys.

Be to prasimano gyventojai kasimu durpų, kurias kasa ne tik kurui, bet ir pardavimui. 1897 m. buvo pardauta durpų už 499743 r.

Ant kiek išsiplatinę yra tarpe gyventojų žuvininkystė, sodauninkystė ir bitininkystė, žinių nėra.

Perdirbimui produktų yra fabrikai ir tam tikros darbavietės. 1894 m. Suvalkų gub. buvo 508 darbavietės, kur dirbo 1788 darbininkai ir buvo išdirbtų pirkinčių ant 2523392 rub. Gyventojai perdirba gyvulių produktus (perdirba skuras, muša sviestą, daro žvakes ir milą, valo šerius, velia milą), perdirba augalų produktus (varo šnapsą, alų, perdirba tabaką, mala javus), perdirba žemės produktus (lieja mašinas, daro plytas, selcerską vandenį); be to yra da mildažiai, kurie vartoja visokių dažalus ir prie visokių daiktų. Ant kiek yra išsiplatinus kiekviena iš minėtų pramonės šakų, žinių nėra.

Prekystė. 1894 m. išvežta į užrubežę, nekaitant tavorų, perėjusių per Virbaliaus ta-mo-žnę:

Javų visokiuose pavidaluose už	38648 rub.
Bulvių, daržovių, mėsos, taukų, sviesto, kiaušinių ir kt.	82165 rub.
Medžių	16854 rub.
Sėmenų	44859 rub.
Šieno ir šiaudų	1710 rub.
Linų, lininių išdarbių ir pakulų	64338 rub.
Skurų ir skurinių išdarbių	11684 rub.
Šerių, pukų, plunksnų	412105 rub.

Kaula milčių	12871 rub.
Skudurų	2581 rub.
Smalos, luobo, durpų ir kalkių	2153 rub.
Medžio išdarbių ir plytų	1359 rub.
Arklių	338202 rub.
Naminių paukščių	68204 rub.
Kiaulių	1764 rub.
Vėzių	4927 rub.

Iš viso 1104423 rub.

Kiek perėjo tavorų iš Suvalkų gub. per Virbaliaus tamožnę, nežinia.

Valščių mokesčiai. Ant valščių reikalų 1894 m. sudėta 223667 rub. 62½ kap. Žemės, apsunktintos valščių mokesčiais, buvo 1631736 margai (4 margai girių skaitosi už 1 margą dirbamos žemės). Tokiu būdu nuo 1 margo išpuola mokėt vidutiniškai 13⁵/₁₇ kap. valščiaus mokesčių.

Kiti mokesčiai. *Transportpinigiai* mokami po 18 kap. nuo kiekvieno dumo. 1897 m. pagal atmintinę knygą 1898 m. transportpinigių sudėta 12453 rub. 30 kap., kiek buvo paskirta ministerio Vidaus dalykų. 1897 m. buvo apsergėta nuo ugnies triobų už 36988020 rub. Už tą apsergėjimą reikalauja 203390 rub. 53 kap., o drauge su „nedoimka“ 216726 rub. 59¾ kap., surinkta 210656 rub. 35 kap. *ugnypinigių.*

Kad apsergėti gyvulius ištikus džumai (gyvulių marui) mokama už kiekvieną gyvulį, išskyrus veršius, po 1 kap., ir 1897 m. iš viso užmokėta 1458 rub. 72 kap.

Kvatiertpinigiai mokami pagal didumą ukių. Nuo ukių, turinčių daugiau ne kaip 7½ desiatių (apie 15 margų), mokama po 52 kap., nuo ukių, turinčių mažiau, ne kaip 7½ des., mokama po 26 kap. Dvarai moka 9½% ūžės (osnovnoi dvors. pozem. nalog). Už 1897 m. reikėjo surinkti 61918 rub. 77 kap. kvatiertpinigių, o surinkta tik 59918 rublių 69 kap. Už 1897 m. ir kitus metus liko neprimokėta 10037 rub. 68 kap. *Plentpinigių* mokama 15% nuo ūžės ir padumės. Be to prie plentpinigių buna priskirtas 10% mokesčių už pirklų patentus ir kitokius liudyjimus. Plentpinigiai eina ant užlaikymo plentų ir ant pašalpos valščiams, jeigu reikia statyt arba taisyti vieškelių tiltai, kurie kaštuoja kasmets daugiau ne kaip 400 rub. Už 1897 metus plentpinigių prigulėjo užmokėti 82166 rub. 58 kap. Liko neprimokėta 3856 rub. 9 kap.

Valščių kreditinės kasos. (Ssudosberegatelnija.) 1894 m. Suvalkų gubernijoje buvo 92 kasos: 22 valščios įkurtos (I), 52 — už procentus nuo valščios kapitalo (II) ir 18 — už valščių pinigus (III). Augustavo paviete (12 valščių) — 8 (II), 4 (III), Naumieščio (11 val.) — 5 (I), 6 (II), Vilkaviškio (12 v.)

5 (I), 7 (II), 1 (III), Kalvarijos (15 v.) — 5 (I), 7 (II), 3 (III), Marijampolės (14 v.) — 2 (I), 10 (II), 1 (III), Seinų (13 v.) — 1 (I), 7 (II), 5 (III), Suvalkų (15 v.) — 4 (I), 7 (II), 4 (III). Iš to matyt, kad savų kasų, t. y. įkurtų už visuomenės pinigų, daugiausiai yra Seinų (5), Augustavo (4) ir Suvalkų (4) paviečiuose, kur žemė yra praščiausia. Gryno pelno turėjo kasos 1894 m. 255242 rub. 17¼ kap. Pagal atmintinę knygą 1898 m. valdžia turi įdėjusį kasas 14611 rub. 38½ kap., geležinis kapitalas kasų 1897 m. buvo 105036 r. 79¼ kap. Pradžioje 1898 m., neskaitant valdžios pinigų, kasose buvo 460172 rub. 95¼ kap.

Apšvietimas. Visoj gubernijoje 1897 m. buvo 202 mokyklos: 3 gimnazijos (2 vyriškos ir 1 moteriška), pradedamųjų valdžios mokyklų: triklasinių 1, dviklasinių 6, vienklasinių 174. Be to yra mokiniojų seminarija Veiveriuose (Marijamp. pav.) su 1 pradedamąja mokykla, dvasiška katalikų seminarija Seinuose ir 5 nedėlinės amatininkų mokyklos.

Mokintinių 1897 m. buvo 10842; vyriškose gimnazijose buvo 603, moteriškoje 214, Veiverių seminarijoje 186, Seinų seminarijoje 73, triklasinėje pradedamoje mokykloje 89, kiti lankė žemesniasias pradedamasias mokyklas.

Ant užlaikymo pradedamųjų mokyklų užmokėta:

Valščiai	32821 rub. 28 kap.
Valdžia	23268 rub. 10 kap.
Miestai	15721 rub. 41 kap.
Aukauta	30 rub. — kap.

Iš viso 71840 rub. 79 kap.

Parodytos čion žinios duoda šiokių tokių supratimą apie ekonomišką ir dvasišką gyventojų buvį. Bet tos žinios yra toli ne pilnos; pvz. administracijos peržvalgoje suvisai praleisti tuli užsiėmimai gyventojų, kaip štai: deginimas kalkių, mušimas aliejaus, darymas puodų, bliudų ir kt. Ant daugelio statistikos skaitlių reikia žiūrėti ne kaipo ant visai teisingų, bet daugiau arba mažiau atsitolinusių nuo teisybės, nės činovninkai (ypač valščių raštininkai), kurie renka žinias, daugelį žinių pristato valdžiai ant nuomonės, spėdami. Teisingiausios žinios gali but tos, kurios turi šioki ar toki susirišimą su valdžios renkamais mokesčiais. Dėlto labai butų gera, kad butų paduota statistika ne tik pagal administracijos žinias, bet ir pagal žinias privatiškas, žinoma, ištikimas. Ant šitos dirvos daug gero galėtų padaryti korespondentai, prisijusdami žinias iš visų kraštų apie gyventojų užsiėmimą, pelną ir tt. Iš teisingų, kad ir trumpų, žinių susirinktų didelė medega ir tokiu

buđu galima butų pažinti gyvenimą su jo šviesiomis ir tamsiomis pusėmis.

S.

Iš savo pastogės.

I.

Sugrįžus po ilgo nebuvimo į savo tėviškę, smagu pasiklaudyti, kas čia girdėti, koki kyla norai ir reikalavimai šiose grįčiose, kurias teip ilgai buvau apleidęs. Turime prisipažinti, juog apskritai kokio nors viešo, visų priimto siekio mes čion nerandame: kiekvienas darbuojasi ir mąsto tik apie tai, kaip pagerinti savo ukę, kaip pastiprinti savo buvį. Ar toksai pagerinimas savo buvio sutinka su gerove tėvynės, ar neina jis priešais ją, apie tai ir klausti nieks neklusia. Darome teip, nės neįpratome savo veikimo risti su politiškais siekiais savo tautos, nės apie svarbumą ir vertę šių klausimų dažniausiai užmirštame. Dėka tokiam užmiršimui gimsta dažnai netikęs darbavimas šviesuolių, o da dažniau neaiškus ir net klaidingas supratimas tautiškų siekių tarp visų mažesnių žmonių, kurie vos tik imasi už tautystės. Kame yra „labas tėvynes,“ tai gražus žodis, kuris vidutiniam žmogui nesuteikia joki apybuoto ir suprantamo paveikslėlio. Galima sakyti, juog ikišiol vienas tik dalykas tesuveda mus po vienu politišku stogu — tai reikalavimas gražinimo spaudos, šio svarbiausio įrankio pakėlimui tautos gerovės. Bet toliaus kas? koki vieši siekiai randa atbalsį širdyje kiekvieno lietuvio? Vėltui jų klausiti... Priseina prisipažinti, kad jokių tveriančių, pozityviškų siekių tauta nėra da pagimdžiusi, nėra da permaniusi.

Mes laikomės ikišiol rods vientik pasyviškos politikos, stengdamiesi atsisipirti ar išvengti tuos prispaudimus, kuriuos ant mūsų svetimšaliai deda. Mes manome ne apie prašalinimą ar pasipriešinimą tiems prispaudimams, bet apie tai, kaip prie jų prisitaikyti, kaip su jais susitikti ir kaip lengviaus juos iškentėti. Tiktai drąsesnės ypatos, pačios vienos, ar susitelkusios, kaip kada pasipriešina ir puola, kaip auka už geresnę tautos ateitį. Bet ar prieina jos savo siekį, ar sukursto drąsą tarp perimtų nuolankumu minių, apie tai sprendžia jau patsai gyvenimo ugis. Toksai nuolankumas ir silpnumas visuomenės sutinka kuogeriausiai su silpnumu ir viso budo ukininkavimo, kurio prisilaiko mūsų tauta: susilpnėjusi žemė atneša ukininkui kasmet vis mažiau vaisių ir, kas svarbiausia, tie vaisiai eina vis pigyn. Gyvenimas lieka vargingas, kaip jį pagerinti, neišneša jo protavimas. Lygiai teip ir su politiškais siekiais: ranka priešininkų tvirta, spaudžia sun-

kiai... prieš vėją nės nepapusi... priseina nusilenkti.

Ir tikrai, ar-gi neturime mes įrankio, kuris sustiprintų lietuvio dvasią ir priduočiau jam drąsą kovoti už geresnę savo ateitį? kuo mes galime pripratinti jį prie to, kad visi įrankiai išdirbimui sav geresnio buvio yra jo rankose; kuo galima jį pertikrinti, juog nauja Lietuva prigulės nuo budo veikimo dar jo ir mūsų visų?

Tame pagelbėti mus gali tik vienas įrankis, tai didesnis pagerbimas. triuso ir jo vaisių, didesnis paguodojimas visų išdirbimų, kurie gimsta mūsų krašte.

Pavojus Lietuvos paeina ne vien tik nuo to, juog užgulę mus svetimšaliai stengiasi prašalinti mūsų tautišką ypatišką buseną, brukdami mums savo kalbą ir tikėjimą, bet da labiaus nuo to, juog visokiais keliais stengiasi išgauti nuo mūsų turtus ir mūsų gerovę ir pasilikus mums elgetoms, išvyti iš to krašto po visas plataus svieto šalis. Su visokiais užvedimais šiandien į Lietuvą brukasi mskoliai, lenkai, vokiečiai, lietuviai-gi jieško sau duonos svetimose šalise. Šiandien nėra nieko baisnesnio, kaip šis keistas užmiršimas savo krašto ir atidavimas jo ant siurbimo svetimšaliams. Brangi mums tėvynė pasiliko duosningiausia ne savo vaikams, bet vientik svetimšaliams. Negana jau to, juog mes priderančiai apmokame valdžiai pagalvinius ir kitus mokečius, laikome svetimame mums čionovinkus, mes da parduodame jiems visą savo neapdirbtą medegą ir pirkdami nuo jų išdarbius, apmokame, kaip koki ponai, už jų išdirbimą, mes leidžiame savo sunus į mokslus, atiduodami savo paskutinius pinigus ir kam? kad jie galėtų paskiau tarnauti ne mums, bet kur nors ten Maskolijoje, mes darome viską, kas tik gali nuvarginti mūsų kraštą. Drauge su tuo mes svajojame apie gražiausias dienas busenčios Lietuvos, kuomet suremta ant teisingų pamatų, žydės skaiti, kaip saulė.

O užmiršimas! jos gal tuomet nės žymio nebebus, nės jos sunus, išsisklaidę po svetimus kraštus, priims ir svetimą šneką ir svetimus papročius. Visoki ateiviai veržiasi į tėvynę, ir juos atspirti privalome tuoj, pasinaudodami iš tų įrankių, kurie yra dar mūsų rankose. Sulaikymas visų turtų savo rankose ir didinimas jų pagal galę, štai kame mūsų svarbiausi įrankiai. Ant šio privalome atkreipti savo didžiausią atidą. Kaip taipa daryti?

Mūsų buvusiejie didžturtėiai ne duoda mums ant šio klausymo joki atsakymo. Triusas tarp jų apskritai labai mažai tėra garbinamas, nės jug ponai „obyvateliai“ vis da apseina ir be tokio triuso; jie niekina ir žemina tą, kuris pramone ar koku darbu moka pelnyti

sau duoną. Jie ne paliko mums nė jokio gero paveikslu, apart blogiausio ipročio — siausti ir blaškinėti savo turtus, paliktus tėvų; šiandien parduoda jie savo dvarus ir eikvoja pinigus ant puikių apdarų, gražių karietų, užrubežinių gėrimų; ir šiandien jie tebesiautoja turtus, kuriuos paima į savo rankas žydai arba maskoliai. Teip išlėto, bet neperstoja skandinę musų tėviškę. Nė-gi nejauciame čion pavojaus?

* Tie patys ponai, važinėdami užrubežiuose, negalėjo ten išmokti jokių išdarbių, kuriuos būtų naudinga įvesti savo krašte ir traukė pelną vientik iš žemės menkai žmonių apdirbamos. / Jie čiułpė syvus tos žemės, iki galėjo, nebeturėdami iš ten jau nieko, metė palikę ją ateiviams ir ėjo tarnauti kur į Maskoliją, kur duona buvo lengvesnė; užvesti kurį nors išdirbimą, iš kurio būtų buvęs pelnas ir jam, ir daug kam iš tautiečių, jis nemokėjo, neturėjo pajiegų. Toksai paniekinimas vaisių triuso tėvynėje užmatomas yra nuolatai. Šia, keli turtingesniejie žmonės, iškelia vę į svetimus miestus, užveda ten parduotuves, dirbtuves ir t. t., o namie daryti tai palieka žydams, ar vokiečiams, ar maskoliams. Gėda jug yra užsiimti kokia ten prekyste arba užsiimti išdirbimu kokio ten muilo ar „varvolio“; busi jug išjuoktas ir nepriimtas į jokia draugystę. Jeigu-gi eikvodams savo paliktus nuo tėvų turtus, subruksi juos į žydų kiešenių ar parduosi gana pelningai nors pirmam pakliuvusiam maskoliui, tai tame nieks nematys jokio prasikaltimo ir visur kuogeriausiai busi priimtas. Viskas lieka kuogeriausia, jeigu tik sutinka su ypatiška veikiančiojo gerove; mąstyti apie gerovę tėvynės, kuomet šie kasdieniniai buvio reikalai apsmė visus jausmus, kuomet jie aptemdino visų akis, mąstyti apie tai būtų keista ir neišmintinga. Nejudinama savastis kasdien slysta iš musų rankų, kad pareiti per žydų ir bankų kapšinkus į rankas svetimšalių. Dvarai ir dvareliai iš pradžios prasiskolina artymiausiems bičiuliams žydams, paskui vietiniams bankams, o pagalios Šlektijos ar Tulos bankams, iš kur jau nebegali išsinierti ir leidžia save ant liuso pardavimo. Tas liuosas pardavimas mums nėra visai liuosu, nės pagal teisybę paskendusį skolose dvarą gali nupirkti tik svetimšalis; lietuviui-gi nepaveilyta stoti ant turgavietės, jam užginta gydyti tautišką kuną nuo įžeidimų. Tame be abejonės didis nuskriaudimas tiesų, bet ar dvarponiai ir kiti didžturčiai buvo kada nors tvirtai pareikalavę prašalinimo šios neteisybės, ar buvo kuomet pakėlę kokį nors protestą? Tai padaryti jie nenorėjo, nes šioje neteisybėje regėjo greičiaus pragaištį kiekvienam

atskyrium, o ne visai tėvynėi; pagalios-gi jie manė daugiausiai apie pardavimą, o nė apie pirkimą ir gelbėjimą tautiškos gerovės.

Tikriausiu pamatu musų dabartinės politikos lieka didesnis pagerbimas žemės ir jos vaisių, stipresnis prisirišimas prie jos ir prie visų jos sunų, kurie ant jos triusiasi. Štai-gi, didei gaila, jeigu vyrai, baigusiejie mokslus, besimokindami teip nuilsta, teip prastoja savo energijos ir inicijatyvos, juog gavę diplomus nemoka nieko kito, kaip tik eiti tarnauti į visokias kanceliarijas plačios Maskolijos. Vyru, kurie su pilna energija gintų tautiškus reikalus, kurie suprastų jų šiandieninius interesus, kurie supvertų čion Lietuvoje draugystes ir būtų tikrais pagalbininkais tėvams jų kovoje už buvį, tokių vyrų nėra, gangreit nėra. Sukelti savo pramonę, sukurstyti savo prekystę ir prašalinti šioje šakoje svetimšalius, įkurti visokias draugystes, kurios gal prisidėti prie pakėlimo tėvynės, ar-gi tai neplatus kelias veikimui visų baigusiu mokslą vyrų? Ar-gi teip gėda pelnyti duoną ir geriau yra noktį kur maskoliškose kanceliarijose. Jeigu bus musų daugel tėvynėje, tai mes jug mokėsime prašalinti visus svetimšalius, mokėsime padaryti jiems duoną karčią. Teip daryti liepia mums tautos gerovė, nės kitaip ji bus suglobta svetimšalių. Drąsiai stokime į kasdienę kovą ir neklausykime visokių gražiai bylančių apie nuolankumą ir bičiulystę prieš visus musų krašto svetimšalius. Nieko iš jų rankų, nieko per jų rankas — tai išgelbingas musų įrankis, kuris tegul drutina širdį kiekvieno. Išaugus jo dvasioje jaunoji karta mokės tur but tvirčiau ginti savo žemę; šiandien-gi matome perdaug visokių mielaširdingųjų, kurie be jokio išskyrimo paturi visus svetimšalius, prie kurių net kreipiasi, kaipo prie mielesnių jiems; ši mielaširdystė parodo stoką kokio nors politiško nuojausmo. Statydami teip augštai tautos išdirbystę ir pramonę, žinome, juog čia mes sueiname į vieną kruvą su identiškais reikalavimais visų turtingesniųjų ypatų, juog tarsi mes norime giedoti linksmas giesmeles augiančiam kapitalizmui Lietuvoje su visomis jo ydomis. Mes išpažįstame ir giname jį, iki jis nešaisto musų tautos turtų, mes suprantame, juog jis butinai turės išsiplėtoti tarp musų; juo tai atsitiks greičiaus, juo geriau kaip labai tėvynės, teip ir visiems, kurie kenčia nuo kapitališko dabartinio surėdymo. Nenunokęs kapitalizmas su smulkiausiu naminiu išdirbimu, su žemiausiais reikalavimais darbininkų yra blogesnis už sustiprėjusį jau.

Tautiškam atsipeikėjimui svarbiausiu ginklu lieka politiška kova už liuosesnį buvį ir ekonomiška kova už geresnį, turtingesnį buvį;

nuo šios kovos skiriasi kova sociališka, kaip kovojanti su viešomis ydomis dabartinio visuomenės gyvenimo. Tautiečiams rupi tik tai, kaip savo tautai suteikti neprigulmę ir buvį geresnį, nekaip tas, kokio jie dar laikosi; apie visuomenišką-gi jo vertę ir teisingumą jie nesirupina; tautiečiams priseina statyti naują Lietuvą ant paramų tos pačios kapitalinės tvarkos, kokios prisilaiko ikišiol ir visos kitos viešpatystės; jiems rupi, kad sustiprėjusi tauta turėtų savo literatūrą, savo įtaisus, savo valdymą ir apskritai savotišką buvį, kaip atskyra giminė; jie kovoja už geresnę ateitį, kurią remia ne ant kokių ten sociališkų pamatų, bet ant to paties dabartinio surėdymo, tiktai su išgavimu tautai, visiems jos sąnariams, liuosėsni ir geresnio buvio. Sako, kad šie ramsčiai yra supuė, sudulkėję, juog greitai griusią, bet ant jų mes remiame, nės kitaip matome išsisklaidymą savo tautystės. Vardan savo praeities, mes reikalaujame, kad kiekvienas viešas veikimas netikėtai būtų užsidegęs tautiška ugnėle, bet kad ta tautiška ugnelė visada žybėtų, visada būtų matoma. Politškai ir medgiškai mes esame teip nuskriausti ir dar vis teip skriaudžiami, kad atsigynimui nuo tokių skriaudimų, įgyjimui sau platesnių tiesų yra kuoplaciausias kelias. Valdžia neduoda mums spaudos, — reikalaukime jos ir spauskime paslapta; neduoda tiesos mokinti vaikus — reikalaukime ir mokinkimė paslapta; neduoda sutverti draugystes — reikalaukime ir tverkime paslapta; neduoda mums vietų ir bruka maskolius — reikalaukime vietų ir nepriimkime maskolių ir t. t. Visur priseina reikalauti, visur priseina priešintis, neveizint ant nubaudimo ir persekiojimo. Tame musų išsimokinimas, tame gal musų atsilyginimas už tai, kad bočiai buvo apleidę tėvynę . . . Teip-pat ir ekonomiškoje kovoje laikykimėsi tik aktyviško įrankio „nieko iš svetimsalių rankų, nieko per jų rankas.“ Platus tai kelias, ant kurio tegul bėga daugelis iskrypsusių nuo jo . . . J. B.

Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje.

(Užbaiga.)

Geriausiai liudyja tai turiniai minėtų atsišaukimų; išguldytas jų pridėtas prie šio dalyko keliuose egzemplioriuose. Išrandu reikalingu daiktu privesti tą atsišaukimą čion žodis į žodį: (čia patalpintas istisai visas atsišaukimas I. V. 97 m. v. „Broliai Lietuviai“.)

Šis atsišaukimas rods pasirodė tuoj po padarytų kratų ir areštų Suvalkų gubernijoje pirmoje pusėje 1897 m.

Visas klausymas, kaip matyti iš privesto atsišaukimo, yra tame, kad reikalaujama leidimo spausti lietuviškas knygas lotyniškai lietuviškomis litaromis. Tėsingumas reikalauja tiesiog pasakyti, juog iš privesto čion atsišaukimo, o teipos-gi iš pranešimų ir atskaitų vietinių įtaisų jokio politiško neististikimumo Lietuvių užmatyti negalima. Toji tauta ikišiol apskritai nedavė jokios progos teip apie save manyti. Nieku nemotyvuotos kratos ir apkaltinimai išeina ant gero vien tik Lenkams: toksai netikęs veikimas iš musų (t. y. Rusų) pusės atneša jiems dvejopą naudą: priartina prie savęs Lietuvius ir atitolina juos nuo Rusų. Apart to lenkiška propaganda tik iš neapšvietimo Lietuvių ir stokos jiems tautiško susipratimo ištrankia naudą, nės tiktai esant tam neapšvietimui ir tai stokai susipratimo tautystės Lenkai mokėjo sukurstyti tarp jų savo manymus.

Dvasiška ir materijališka priegloba iš pusės Lenkų laike eilios šimtmečių teip giliai įsikneibė į buvį Lietuvį, juog jie visai nuosirdžiai pradėjo laikyti save lenkais ir visame kame, kas tik yra lenkiška, regėti geriausią pusę, prie kurios jie privalo stengtis. Lenkystė giliai įleido savo šaknis, labjusiai tarp turtingesnių ukės gyventojų, nekaltant jau apie miestų gyventojus, kurie ir ikišiol, laikydami save lenkais, kalba vientik lenkiškai. Manymai apie separatizmą lietuviškoje šalėje gali būti remiami vientik ant prasiplatinusios lenkystės. Prašalinti tokį separatizmą galima vienu tik keliu — o tai išauklėjimu tautiško susipratimo, kuris vienas išliuosuos lietuvišką žemę nuo doriškos lenkystės prieglobos.

Ugis lietuviškos literatūros buvo suturėtas uždraudimu spaudos lotyniškais litaromis; iš to laimėjo vieni tik Lenkai: jų literatūra praturtėjo veikalais tokių įžymių talentų, kokiais liko Kraševski, Kondratovič ir kiti; lenkiškos knygos ir laikraščiai atrado plačią vietą savo prasiplatinimui, o tai lietuvišką žemę.

Prašalinti tokį apgailėtiną Maskolijai padėjimą galima vientik sukurstymu tarp Lietuvių tautiško susipratimo, kaipo pirmo žingsnio atsiskyrimui nuo Lenkų ir paskiau jų *surusėjimui*. Kad pasiekti šį galutinį užmanymą, Lietuviams turi būti sugražinta ta pati tiesa, iš kurios naudojasi ir kitos tautos, esančios po Maskolijos valdymu, kaip tai, Lenkai, Vokiečiai, Armėnai, Žydai ir kt.: visos jos tur — ir tame nėra nieko keisto — savo literatūrą ir gal naudotis iš jos pagal duotas viešpatystės tiesas.

Tokios pat pažiūros buvo ir vienas iš geriausių, ityn rusiškų veikėjų, tai Aksakov,

kuris Nr. 8 savo laikraščio „Rus“ 15 berželio 1884 m. iš priežasties nesutikimo Prūsų Lietuvių su Lenkais, taip išsitarė: „su tikru prielankumu sveikiname atsibudimą tautiško susipratimo tarp Lietuvių ir velyjame jam pasivėdimo. Tegul atsigaišina senoviška santauka Lietuvos su Maskolija, tegul lietuvis, kaipo tikras Rusų ukėsas, išpažįsta save lietuviu, vartoja ir garbina savo senąją kalbą. Kokios pas juos litaros, kokia abėcėlė, tai mum vis viena: tai dalykas — liuso nutarimo. Valdžia gali reikalauti, kad Lietuviai skaitytų ir rašytų maskoliškai, kištis-gi su savo fonetika, su savo litaromis į lietuvišką literatūrą, kuomet lietuviška tauta tam priešinasi, vargiai yra išmintinga ir naudinga.“

Jokių kliučių spaudoje lotyniškoms litaromis lietuviška kalba nesutinka, nės ta kalba turi moksliskai išdirbtą gramatiką filologų Šleicher'io ir Kuršaičio. Toje kalboje Prusuose tapo išleistos tulos elementariškos knygos, katekizmai, eilės, pilnai išguldyta bibliją ir kt., neskaitant jau daugybės išleistų raštų paskutiniame laike Amerikoje. Aš pilnai esu persitikinęs, kad vos tik Lietuviams bus sugražinta spauda, tuoj mes turėsime lietuviškoje kalboje visus reikalingus pradžiamokslus ir knygas žmonėms pasiskaičyti, lenkiškas-gi gaivalas užleis vietą lietuviškam, o per tai ir maskoliškam.

Apskritai pasekmė tokio leidimo bus kuogeriausia: dalykai lietuviškose mokyklose turės pasikelti; neapykanta ir prieštaravimai prieš Maskoliją turės pražuti; kratos tarp ramių gyventojų liks nebereikalingos; kontrabanda lietuviškų knygų, kaipo nebereikalinga, turės apstoti; pagalios patys Lietuviai, įgiję ramumą, nustos nirsę. Prie šio visko galima paminėti da ir apie tai, juog viešpatystė yra tvirtesnė ir galingesnė, juo labiau pakakinti, turtingesni, linksmesni yra jos gyventojai. Pagal teisybę Valdžia vienodai rupinasi apie gerovę visų tautų, priklausančių mūsų viešpatystei. Tai-gi ar butų teisinga vienus Lietuvius išskirti iš savo rūpėčių? Ar-gi teisinga net kelti klausymą apie tai, ar galima, ar ne lietuviškos balsės išreikšti rusiškoms litaromis, kuomet Imperatoriška Mokslo Akademija, o teip-gi ir įžymiausias mokslinčiai, kaip tai Fortunatov, Maikov, Lamanskij, Sachmatov ir t. t., ant šio klausymo staciai atsakė, juog ne. Jau d. 22 balandžio 1880 m. Ministerio Vidaus Dalykų buvo išmelstas Augščiausias pavelyjimas Mokslo Akademijai spausti savo išleidimus apskritai vartojamomis litaromis lotyniškoms, t. y. tomis pačiomis, kokias dabar Lietuviai nor atgauti.

Išaiškinimui kliučių, kurios kyla prie išreikšimo lietuviškų garsų rusiškoms litaromis,

privesiu čion keletą pavyzdžių: prieš trumpas balses e, и, ъ rusiškoje kalboje sanbalsės tampa minkštesnės, teip žodį „tėtis“, jeigu rašyti „тетисъ“, tai apturėsime „tjetjis“, kas netinka tikram ištaramui. Tokiu budu priseina rusišką litarą т apdovanoti ženkleliu tvirtumo, bet tokių ženklelių rusiškoje abėcėlėje nėra. Toliaus garsai g ir k prieš minkštas arba trumpas balses lieka minkštai: gerti — g minkštas, kiaunė — k minkštas, tuo tarpu rusiškoje kalboje sanbalsės r ir k prieš taspat balses visai mažai tesuminkština, kaip tai: реръ, кнръ ir k. Rašant rusiškoms litaromis šiuos žodžius priseitų teip rašyti „Дертъ“, „Тіаунѣ“, kas lieka visai nesuprantama lietuviui. Jeigu-gi palikti tas litaras ir rašyti tuose žodžiuose „r“ ir „k“, tai joms ir-gi reikalingi atskiri suminkštino ženkleliai, kokių rusiška abėcėlė visai neturi.

Toliaus į rusišką abėcėlę priseitų įvesti litarą „j“ suminkštiniui balsių paskui lupines sanbalses ъ, м, п, в pvz., „кыпны“, o teip-gi ir pradžioje žodžių — „jomu“, „юць“ — jis. Paskutinį žodį priseitų rusiškoms litaromis pritinkiausiai teip rašyti „ѣисъ“. Tiesa, rusiškoje abėcėlėje yra litaros, kurios išreiskia iskarto du garsu, kaip „и“, kocio nėra lotyniškoje. Bet tai tik iš pradžios rodosi naudinga. Vartojimą abėcėlėje litarų, kurios išreiskia kelis garsus, ne tik negalima skaityti už naudingą, bet tiesiog jis yra pragaištingu, nės užkerta taką teisingam etimologiškam rašymui. Mes turime žodžius, kuriuose dvi litaros fonetiškai tarsi susilieja, pvz. „tridšas“, „gudšas“; šių litarų „dš“ negalima išreikšti vienu maskolišku „r“, nės etimologiškai reikalinga nurodyti ant šakninio „d“.

Lotyniškoje abėcėlėje yra litarą „X“, bet lietuviškoje literaturoje ji nėra vartojama, nės vietoj jos rašoma „ks“ ir „gs“, pvz. auksas, snigs. Teip-gi nėra rusiškoje abėcėlėje litarų išreikšimui garsų l, ū, nosinių q, e, i, y. Toliaus „o“ lietuviškoje kalboje visada ilgas, teip brolis, ponas, rusiškoje-gi kitaip. Ir apskritai prie šiek-tiek pilningesnio sulyginimo reikalavimų lietuviškos fonetikos su rusiška pasirodo pilnas nesutikimas, garsų, vokalizmo ir konsonantizmo šių dviejų kalbų. Vienomis rusiškoms litaromis neišreikšti visų garsų lietuviškos kalbos. Tokiu budu prisiėtu sustatyti ypatingą, abėcėlę, papildžius rusišką kokia dešimčia litarų lietuviškų. Bet kam-gi tai „compositum mixtum“, kam reikalinga ta maišyta abėcėlė, kurios nesupras nė Lietuviai, nė Rusai? „Rusiškos litaros“, sako A. Baranuskas (XV tom. surinkimo Skyriaus rusiškos kalbos ir raštmokslo Imper. Mokslo Akademijos 1898 m.), pilnai tinkančios iš-

tarimui garsų rusiškos kalbos, neatsako reikalavimams lietuviškos fonetikos, lygiai kaip ir lietuviška abėcėlė negalėtų pakakinti pilno išreiškimo garsų rusiškoje kalboje.“

Buvęs mokiniojus 3 čiosios Kazaniaus gimnazijos Juškevyčius atspandino 25 lietuviškas liaudies dainas tokiomis rusiškoms litaromis, sudarytomis daugeliu visai nerusiškų litaromis, sudarytomis daugeliu visai nerusiškų litarų ir ženklelių. Ant šio ir pasibaigė netikęs užmanymas, nės paskiau keletas tomų surinktų jo dainų tapo atspausstas Kazaniaus Universiteto lotyniškoms (ir lietuviškoms) litaromis, ant ko, teip sakant, aiškiai pasirodė nepritikimas taikinti rusiškas litaras prie lietuviškos literatos.

Aš patsai nesykį bandžiau skaityti lietuviškas knygas rusiško išleidimo, bet tai darbas sunkus ir nuvarginantis. Aišku suprasti, kaip jis tur buti vargingu prastam žmogui. Uždraudimas lietuviškų litarų maldaknygėms akise dievobaimingo lietuviuo išsirodo įrankiu atitolinimui jo nuo maldos prie Dievo Visagalinčio. Sunku išrasti kokį nors dalyką, kuris galėtų permaintyti sanprotavimą žmonių šiame klausyme. Uždraudimą spausti lietuviškas knygas ir perijodiškus išleidimus priimtomis žmonių lotyniškai-lietuviškoms litaromis, Lietuviai kitaip nesupranta, kaip tik teip, juog, nežinia, kas ten norįs pastatyti juos į daug sunkesnes, sulyginant su kitomis tautomis, gyvenimo sąlygas. Jiems rodosi, juog knygos ir literatura yra tai smagiausiu įrankiu kovoje už buvį pakelimumi tautos gerovės ir jos našumo. Nesant perijodiškiems išleidimams, žmonės, pvz., nė žinote nežino apie prekes ant javų, ir ukininkai privalo klausyti vienkies prekėjų ir perkupėjų. Lietuviai yra persitikrinę, kad persekiojimas išleistų užrubežiuose maldaknygių, kalendorių ir kitų reikalingų jiems raštų daromi be žinios augščiausios valdžios, be žinios Karaliaus; budami teip persitikrinę, jie kantriai tyli, laukdami, kad čia, va prieš veikiai žinia pas musų Viešpatį ir tuomet viskas turės persimainyti. Pergabentos per rubežių knygos, neveizint ant ju brangumo (pvz. maldų knyga „Altorius“ parsiduoda už 2 ar 3 rub., kuomet maskoliškoms litaromis išleistas kaštuoja vos tik 30 kap.) ir ant pavojaus, kuris yra sujungtas su pirkimu tų uždraustų knygų, išsi-perka kuogreičiausiai, maskoliški-gi išleidimai, kuriuos ir dykai davinėjo, netur visai prasiplatinimo.

Iš išleisto surinkimo bibliografiškų žinių p. Baltromaičio matyti, juog nuo m. 1864—1891 lietuviškų knygų rusiškoms litaromis buvo atspaussta vos tik 25, atspausstų-gi užrubežyje lotyniškoms litaromis tame pat laike skait-

lius priėjo iki 700 ir bė abejonės nemaža dalis iš atspausstų knygų keliu kontrabandos paplito ir tarp musų Lietuvių. Apskritai uždraudimas spaudos lietuviškai-lotyniškoms litaromis pasilieka svarbiausiu ginklu ir tvirčiausia parama visokios propagandos prieš valdžią.

Iš paduotų žinių žurnale Ministerijos apšvietimo už 1888 m. t. X. matyti, juog nors skaitlius mokyklų už paskutinę dvidešimtį metų ir pasididino, bet noras leisti savo vaikus mokintis, kaip nurodo žinios Varšavos Statistikos komiteto, pasirodo tris kartus mažesniu, nekaip pas Lenkus, du kartu mažesnis, nekaip pas Lenkus ir net mažesnis, ne kaip tarp žydų. Priežastis tokio apgailėtino padėjimo lieka vis tapati-tai priverstinos rusiškos litaros. Toksai mažas lankymas mokyklų davė progą buvusiam Varšavos gubernatoriui G. Gurkai išsitarti ant Varšavos Statistikos komiteto susirinkimo, juog, ar tai tik nebuvo klaidinga iš musų pusės per prievartą primesti Lietuviams rusiškas litaras. (Veikalai Varšavos St. kom. išleidim. 2 p. 143—145).

Atsiremiant ant to visko, sueigoje III sekcijos „Pirmojo suvažiavimo rusiškų veikėjų spaudos reikaluose, pranesimą A. Smilgos karštai priėmė prof. Lamanski, o komitete suvažiavimo vice-pirsmėdžio Mokslo Akademijos L. Maikovo stipriai prilaikytas nutarimas apie tai, kad prašyti Valdžios atmainyti uždraudimą spaudos lietuviškų knygų lotyniškoms litaromis. Šis nutarimas liko priimtas vienbalsiai ir tapo išleistas į Ministeriją Vid. Dal. 30. berželio 1897 m. po Nr. 689 Rodos Imperatoriškos Rusų techniškos Draugystės.

Augščiausiai užtvirtintas 28. spalių 1897 m. nutarimas Komiteto Ministerių pripažįsta, kad pasekmė užmanyto valdžios spaudinimo rusiškoms litaromis lietuviškų maldaknygių, kalendorių, mokslavedžių ir kitų knygų „neišteisino“, neatnešė laukiamųjų nuo jos vaisių, kad minėtos knygelės „beveik nė kiek neprasiplatino, nės lietuviškai-žemaitiška tauta atsisakė jas priimti.

Priežastį teip stataus išsižadėjimo knygų, atspausstų rusiškoms litaromis pagal aiškinimą Ober-prokuratoriaus Pobiedonoscev'o reikia jieškoti tame, juog kunigai baugina žmones, kur kas labjaus perimtus fanatizmo, ne kaip patys Lenkai, juog jie, Lietuviai, priimdami rusiškas litaras, turės gal greit prastoti ir savo tikėjimo. Jokie pertikrinimai ir net pati teisybė negal prasašinti tokio bauginimo.“

Tame pat nutarime Komiteto Ministerių randame žinią, juog „paskutiniame laike, kaip

liudyja Ministeris Finansų, kontrabanda knygų smagiai paško pirmyn. Pavojingumas besiplatinimo išleidimų, visai liuosų nuo cenzūros, pasidaugina da ir per tai, juog drauge su maldaknygėms ir kalendoriais pasklysta ir knygutės revoliucijinio turinio; neretai ant puslapių visai nekaltų maldaknygių atrandi rašinius kuobjauriausios įtalpos.

Persekiojimas šių ydų, žinoma, pasilieka rankose parubežinės sargos ir policijos, bet pilnas išnaikinimas rods galimas tiktai užgyvus spaudą panašių raštų užrubežyje. Tokioj tai pakraipoje pagal aiškinimą Ministerio Vid. Dalykų buvo užvesti panašus pasikalbėjimai su Prūsų valdžia, ir Imperatorius Vokietijos, laike jo paskutinio atsilankymo Petergofe, teikėsi išreikšti pilną sutikimą su tokiu užmanymu. Bet jeigu tokiu budu spaudinimas lietuviškų knygų ir bus panaikintas Karaliaučiuje, Tilžėje ir Torne, tai da nežinia, ar įveiks tai Prūsų valdžia padaryti ir Leipcege, rubežiuose Saksų viešpatystės. Apart to trečia dalis visų lietuviškų išleidimų pasigabenama iš Amerikos, kur daugelis yra lietuviškų susivienijimų ir draugysčių. Aišku todėl, kad jeigu mums (t. y. Rusams) ir nusiduotų išgauti uždraudimą spaudinti lietuviškas knygas po visą Vokietiją, tai užsiėmusios tuo firmos arba atskiri išleistojai persikeltų gal į Goliandiją, Belgiją, arba padaugintų skaitlių savo išleidimų Amerikoje.

Iš privesių čia nuomonių komitetas Ministerių daro ištrauką, kad „visas veikimas, kuris buvo atliekamas, paliepus Valdžiai spaudinti lietuviškas knygas rusiškoms litaromis, neįgijo praktikoje pasivedimo ir joug atnaujinimas šio veikimo ant tų pat pamatų vargiai gal atnešti įžymius vaisius.“

Toliaus randame užtėmyjimą Viršininko Vyriausio Štabo, kuris išranda, juog svarbiausiu įrankiu praplatinimui rusiško apšvietimo šiame krašte lieka ne lietuviškos ar žemaitiškos, bet geros rusiškos knygos. Ką apie spaudinimą lietuviškų maldaknygių ir kalendorių, tai jis priveda, juog pagal nuomonę tulų augštesniųjų administratorių galima būtų leisti spaudą ir lietuviškai-lotyniškoms litaromis, po priežiura, žinoma, cenzūros, nės toksai leidimas spaudos liktų teisingiausiu įrankiu pranaikinimui užrubežinių išleidimų, kurie suteikia rimtą pavojų Rusų darbams šiame krašte. Ant šio visko pasispirdamas, Komitetas Ministerių nusprendė: Ministeriams Vidaus Dalykų ir Apšvietimo, po įdvių sutarimo, apsvarstyti, kokiū budu užsimiti spaudinimu Maskolijoje vartojamų labjausiai knygų lietuviškose tarmėse ir savo nusprendimus, susirašius su kuomi pridera, įnešti priprastu budu ant peržiurėjimo į Ko-

mitetą Ministerių. Šitam nusprendimui teko apturėti Augščiausiajį patvirtinimą d. 28. sp. 1897 m.

Žinoma, negalima nesutikti su užtėmyjimu Viršininko Vyriausio Štabo, kad tai reikalinga tarp žmonių mūsų krašto platinti rusiškas knygas. Bet nuo to pradėti, tai vis viena kaip pradėti statyti namus nuo stogo. Todėl geistina pasirupinti apie tai, kad priprantinti lietuvišką ir žemaitišką giminę apskritai prie skaitymo, aišku, pirmiausiai prie skaitymo savo prigimtoje kalboje. Tokiu keliu, o teipgi vis platesniu ir platesniu vartojimu šiame krašte rusiškos kalbos, neįjuntant bus prirengtas takas priėmimui ir rusiškų knygų.

Pagalios, kaip matyti iš žurnalo Komiteto Ministerių, surašyto d. 2 karvelio ir peržiurėto Imperatoriaus dien. 12 to pat mėnesio 1898 m., Kauno gubernatorius savo padoniausiam pranešime apie padėjimą pavestos jam gubernijos parodė: „Ištikėjimą į rusišką Valdžią smagiai pakerta pasklidę po guberniją kontrabandos keliu visoki užrubežiniai išleidimai lietuviškoje kalboje, kuriuose užrubežiniai mūsų priešininkai savo tuščiomis šnekomis apie Valdžios persekiojimus rymokatalikiško tikėjimo tik tarp žmonių tikėjimo jausmus sukelia. Geriausiu įrankiu susilpninimui pragaistingos įtekmės tokių išleidimų, pagal mano tvirčiausią persitikrinimą, galėtų būti leidimas pačioj Maskolijoje spaudinti knygas lietuviškoje ir žemaitiškoje kalbose ne tiktai rusiškoms, bet ir lotyniškoms litaromis. Toksai leidimas izeitų ant gero ir Valdžios užmanymams, nės užrubežiniai ir visoki kiti paslaptiniai išleidimai aptiltų ir drauge duotų galę prasiplatinimui lietuviškoje grįčioje ir viešpatystės užmanymų. Muravejev'o užmanymas įvesti rusiškas litaras sutiko nepasivedimą; daugybė iš atspausių vyriausybės išteklum lietuviškų knygų rusiškoms litaromis teberioogs krautuvėse, nės tos knygos iškart tarp kunigų ir žmonių užtraukė ant savęs neapykantą, kaipo ženklai persekiojimo tikėjimo liuosybės. Rusiškos litaros sutiko nepasivedimą da ir iš tos priežasties, kad visi veikalai lietuviškos literatūros — tegul jie sau neturtingi — visgi rašomi ir spaudinami buvo lotyniškoms litaromis. Veikesniam surusininimui Lietuvių reikalinga pirmiausiai neprileisti sulenkėjimo Lietuvos ir stengtis, kad lietuvis susiprastų kaipo lietuvis, kad baigęs kokį nors mokslą nesiskaitytų nors antroje jaunoje kartoje lenku vientik dėl to, kad jis katalikas. Lietuviška knygelė, galima spėti, bus geriausiu įrankiu prašalinimui šių negeistinų dabar iskrypimų. Plačioj monarchijoj Jusų Imperatoriškos Didybės daugelis dešimčių tukstančių naudojami iš duotos

jiems tiesos šnekėti savo kalboje, skaityti ir rašyti joje. Pavyzdžiui, latviams, tautai teipgi lietuviškos kilties, leista turėti savo raštus ir literatūrą ir net pavelyta naudotis gotiškais-vokiškais litaromis. Toksai leidimas jokios pragaisties neatnešė, priešingai, prašalino prasklidusią tarp jų vokietybę, bet per tai netapo jie blogesniais padonais Jusų Imperatoriškos Didybės. Kuomet įgijęs apšvietimą lietuvis perštos save vadinęs lenku, tai tik tuomet rusiškos mokyklos ir rusiškos knygos parodys savo naudingą įtekmę susivienijime lietuviškos tautos su maskoliška. Priegtam pradedamosios liaudies mokyklos privalo kuopilingiausiai naudotis iš visų pedagogikos įrankių, netrukdant nieko, kas gali užgauti tikėjimo jausmus prasto, neapšviesto kataliko ir pasėti jo dvasioje neįtikėjimą nė mokykloms, nė mokintojui, nė Valdžiai.“

Tai štai žodžiai šviesaus ir pirmuolio administratoriaus. Negalima abejoti, juog pristatyta sistėma priartinimo prie savęs ir palengva surusiniimo vietinių gyventojų pasirodo kuonuosekliansia ir geistina pagal viešpatystės reikalus.

Privestas augščiau padoniausias pranešimas Kauno gubernatoriaus užsipelnė Jo Imperatoriškos Didybės du sekančiu užtėmyjimu: „Greta su nurodymu gubernatoriaus ant to, juog geriausiu įrankiu prašalinimui negeistino besiplatinimo keliu kontrabandos su pragaištinga įtalpa užrubežinių išleidimų lietuviškoje kalboje, gali buti leidimas pačioj Maskolijoje, po priežiura tam tikros Cenzuros, spaudinti lietuviškas knygas netik rusiškoms, bet ir lotyniškoms litaromis, greta su šiuo nurodymu liko padėtas Jo Imperatoriškos Didybės klausymas: Ar buvo kas padaryta šiam siekiui?“

Atsakymą ant šio Augščiausio klausymo, apie išleidimus rusiškoms litaromis, mes žinome jau iš paduotų tam siekiui pranešimų vietinių viršininkų, apie tuos pranešimus ir buvo augščiaus kalbėta. Ką su išleidimu lietuviškų knygų lotyniškoms litaromis, tai, išdalies dėkui duoties paliepinams, išdalies dėkui stebėtinam nesusipratimui, nieko nebuvo daroma.

Toliaus, greta su gubernatoriaus nurodymu apie reikalingumą veikesniam surusiniimui pirmausiai nepavelyti sulenkuoti Lietuvą ir stengtis, kad lietuvis suprastų save kaip toki, greta su šiuo nurodymu, Jo Imp. Didybė teikėsi parašyti: „Teip.“ Tokiu budu reikalinga, kad lietuvis išmanytų save kaip toki ir įgijęs mokslą neliktų lenku

Toksai Augščiausiai nubrėžtas siekis gali vienok buti pasiektas vientik praplatinant tarp žmonių reikalingiausius išleidimus lietuviškoje kalboje. Toki išleidimai privalo buti

atspausti priimtomis ir vartojamomis visų litaromis — lotyniškai-lietuviškoms, kaip visiems suprantamoms. Prie šių litarų žmonės priprato, prasimokinti-gi kitų — tai sunkus ir beveik negalimas daiktas. Tą geriausiai patvirtina praktika 35 metų Lietuvoje su šiuo klausymu.

Išleistos lotyniškai-lietuviškoms litaromis, ir todėl visiems suprantamomis, lietuviškos knygos, pagal nurėmimą Augščiausios valios galės: gaivinti tarp Lietuvių supratimą apie savo tautą, atskirą nuo Lenkų tautos, užsiminti sistematiškai prašalinimu gaivinamų tarp jų neteisingų žinių apie Valdžios užmanymus, aiškinti visokius darbus ir užmanymus Valdžios, stengtis priartinti lietuvišką tautą prie musų (t. y. Rusų) tėvynės, auklėti tarp žmonių jausmus atsidavimui Sostui ir Valdžiai ir prisidėti prie dvasiško ir doriško pakėlimo visos tautos; platinti nuomones priešingos toms, kurias jis girdi nuo Lenkų. Pagalios, turės apstoti ir pragaištingas gabenimas uždraustų, spaudžiamų užrubežyje, lietuviškų išleidimų.

Užbaigdamas šį pranešimą negaliu užsitarėti neišaiškines iš juridiskos pusės cirkuliario, kurį štats-sekretorius Valujev d. 23 rugsėjo 1865 m. reikale uždraudimo lietuviškos spaudos yra paleidęs. Dėl šito cirkuliario kyla visi tie užmanymai, kurie stengėsi, pradadant nuo 1865 m., panaikinti visai veikimą atskirų išleistųjų lietuviškų knygų, Augščiausias-gi paliepinimas 1866 m. apie uždraudimą spaudos palytėjo tik valdžios išleidimus. Kadangi „res posterior derogat priori“ — dalykas paskesnis perviršija pirmesni —, tai iš juridiskos svarstymo pusės, šis Augščiausias paliepinimas turėjo atmesti vertybę cirkuliario Ministerio Vid. Dalykų. Jeigu Augščiausioji galė butu maniusi, išleisdama savo paliepinimą 1866 m., ir apie išleidimus atskirų ypatų, tai apie tai būtų aiškiai išsitarus, kaip išsitarė apie valdžios išleidimus. Iš turinio cirkuliario 23 rugsėjo 1865 m. negalima išrasti jokio juridisko pamato, kaip tai darė ir tebedaro „Vyriausioji Įtaisa spaudos dalykų“ (Главное управление по деламъ печати), juog juomi apskritai liko užginti visi išleidimai atskirų ypatų lietuviškoje kalboje lotyniškoms litaromis. Cirkuliaras užgynė spaudą ir vartojimą tarp Lietuvių visų tokių išleidimų, kurie liko „lotyniškai-lenkiškoms“ litaromis atspausti. Iš to galima manyti, kad lietuviškieje išleidimai be kliuties galėjo buti spaudinami lotyniškai-lietuviškoms, lotyniškai-čekiškoms, lotyniškai-francuziškoms ir kitomis kokiomis litaromis, kad tik ne lotyniškai-lenkiškoms. Tarp lotyniškai-lietuviškų ir, duokime, lotyniškai-lenkiškų litarų nemažas skirtumas. Teip pvz., garsai ч, ш išreiš-

kiami kaip *č, š, o* lotyniškai-lenkiškose kaip dvi litaros *cz, sz* ir tt. Galima da čia priminti, juog Vyriausioji Įtaisa spaudos dalykuose naudojasi iš to pat cirkuliario ir su spauda knygų tarmėje Vitebsno latvių, ką negalima nepaskaityti, kaipo visai neturinių pamato dalykų.

Pasiremdams ant augščiaus duoto išguldymo ir turėdams savo atidoje: 1. juog užgynimas spaudinti lietuviškus nevaldinius išleidimus lotyniškais litaromis liko vientik vaisium nesupratimo ir pasilieka tokiu, kaipo pritinkanti proga visiems nedraugams Maskolijos kelti tarp ramiausios tautos neapykantą prieš Valdžią; 2. juog dabartinis stovis lietuviškos tautos tiesiog priverčia išsivadėti tos vilties, kad tarp Lietuvių prasiplatys literatūra, vartojanti rusiškas litaras ir 3. juog galingiausiu įrankiu išgelbėti Lietuvius nuo lenkystės lieka, sutinkant su Augščiausiai išreikšta valia, išaugimas tarp Lietuvių tautiško susipratimo, aš skaitau dalyku naudingų ir tinkančių su reikalavimais šio laiko:

1. Išmelsti Augščiausiai sutikimą ant atmainymo duoto 1866 m. paliepmo spaudinti valdinius išleidimus rusiškais litaromis.

2. Atmainyti svarbą cirkuliario ministerio Vid. Dalykų st.-sėkrėtoriaus Valujev'o, išleisto d. 23 rugsėjo 1865 m.

3. Leisti, lygiai kaip ir kitiems svetimsaliams, visur po Maskoliją tiesą spaudinimo žemaitiškai-lietuviškų knygų ir laikraščių lotyniškai-lietuviškais litaromis, po priežiūra tam tikros cenzuros, t. y. tomis litaromis, kuriomis metuose 1880 buvo leista Imperatoriškai Mokslo Akademijai spaudinti savo lietuviškus išleidimus.

4. Pasistengti kuoveikiausiai išleisti lietuviškoje kalboje lotyniškai-lietuviškais litaromis reikalingiausius mokyklose mokinimui vaikų mokslavedžius ir maldaknyges, paliekant rūpestį apie knygas skaitymui žmonėms inicijatyvai atskirų ypatų. —

Atskaita

moterų draugystės v. „Žiburėlis“ už ketvirtus metus jos buvo t. y. nuo 1897 iki 1898 m.

Tuose metuose nemielaszirdinga giltinė išplėšė draugystei vieną sąnarį. Vardą tos garbingos moters negalima dar čionai minėti, bet jos atmintis bus gyva ilgai tarp mūsų, kurios pažinojome jos širdies gerumą, jos tikrą meilę tėvynės ir norą jai tarnauti. Te žemė, kuriai tarnavai, bus tau lengva!

Į vietą mirusios įstojo naujas sąnarys, teip sąnarių pasiliko vėl septyni, kaip ir praėjusiuose metuose. Visi sąnariai įnešė sąna-

rišką mokestį, kursai tapo išekvotas pinigų rinkimui.

Sąnarys A. R. surinko	40 rub.
" E. U. "	18 "
" T. O. "	80 "
" O. D. "	30 "
" A. N. "	95 "
" A. J. "	437 "

Viso labo 700 rub.

Duota iš tų pinigų:

1. Užsitarnavusiam rašytojui	100 rub. — kop.
2. Nepasiturinčiai rašytojai	25 " — "
3. N. J.	61 " 30 "
4. E. V.	130 " 60 "
5. R. A.	308 " 75 "
	625 rub. 65 kop.

Atsakymai.

Žmogui. „Musų dielės“ bus nusiųsta į Ameriką. Mykolaičiui. „Mindaugi“ sunaudosime.

Apgarsinimai.

Aukos įrengimui ant parodos Paryžiuje skyriaus lietuviškos spaudos.

Redakcija „Varpo“	5 rubl.
Vincas Kapsas	2 rubl.

„Vienybė Lietuvnių“.

Literatūros, mokslo ir politikos nedėlinis laikraštis. „Vienybė“ išėina kas sėreda. Kaštuoja ant metų Amerikojo 2 dol., į užmarę 3 dol.

Adresas: J. J. Pauksztys & Co., 224 & 226 East. Main Str. Plymouth, Luzerne Co. Po.

KANKLĖS.

Lietuviškos dainos keturiems balsams

(vyriškiems) sutaisytos.

Parupino Dr. V. Kudirka.

Dalis II.

Tilžėje 1899. Išleido P. Mikolainis.

Pinigus ir laiškų į Varpo (ir Ukininko) redakciją siunčiant, reikia šitoksai adresus padėti:

Hrn. J. Lapinas, Tilsit (Ostpr.)

Turiny:

Redakcijos atsisaukimas. — Vardan teisybės. — Velinės. — Paslaptinis maskolių valdžios Dokumentas. — Paveikslai. — Statistika Suv. gub. — Iš savo pastogės. — Dokumentas apie lotynišką litarą lietuviškoje literaturoje. — Atskaita. — Atsakymai. — Apgarsinimai.